

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Usuteaduskond

Mirjam Veber

**MESSIAANLIKUD JUUDID EESTIS:
IDENTITEET, TRADITSIOON JA USULINE PRAKTIKA**

Bakalaureusetöö

Juhendajad Anu Põldsam (PhD), Atko Remmel (PhD)

Tartu 2026

Sisukord

Tänu sõnad	4
Sissejuhatus	5
Teema valiku põhjendamine ja piiritlemine	5
Töö eesmärgi ja uurimisküsimuste püstitamine	5
Lühiülevaade probleemi senisest uuritusest	6
Töö koostamisel ette tulnud sisulised raskused	6
Töö ülesehitus	7
Uurimismetoodika	8
1. Ülevaade messiaanlikust judaismist.....	9
1.1. Messiaanliku judaismi mõisteline raamistik.....	9
1.2. Messiaanliku judaismi ajalugu ja kujunemine.....	10
1.3. Messiaanliku judaismi levik	12
1.4. Messiaanliku judaismi õpetus ja praktika.....	13
1.4.1. Teoloogia	13
1.4.2. Praktikad ja rituaalid.....	14
1.4.3. Pühad	15
2. Empiiriline osa	17
2.1. Informandid ja intervjuud	17
2.2. Messiaanlike juutide kogukond Eestis	19
2.3. Leiud.....	22
2.3.1. Eesti messiaanlike juutide usuline ja kultuuriline identiteet	23
2.3.2. Eesti messiaanlike juutide usuline praktika.....	26
2.3.3. Eesti konteksti mõju messiaanlike juutide usule ja kogukonnale.....	28
Arutelu	31
Kokkuvõte	33
Kasutatud kirjandus.....	34
Lisad.....	38
Lisa 1. Mõisted	38

Lisad.....	41
Lisa 2. Poolstruktureeritud intervjuu küsimustik	41
Lisa 3. Uuritava informeerimise ja teadliku nõusoleku vorm	42
Summary	45
Messianic Jews in Estonia: Identity, Tradition and Religious Practice	45
Annotatsioon	46
Lihtlitsents töö avaldamiseks.....	47

Tänu sõnad

Esmalt soovin tänada kõiki uurimistöös osalenud informante, kes olid vastutulelikud ja koostöövalmid ning jagasid lahkelt oma aega ja kogemusi. Samuti tänan Tallinna messiaanlike juutide kogukonda selle eest, et mul oli võimalus teha osalusvaatlust ja et mulle pakuti vajadusel tõlkeabi. Eriline tänu kuulub minu juhendajatele Anu Põldsamile ja Atko Remmelile nende juhendamise, toetuse ning väärtusliku tagasiside eest kogu uurimistöö valmimise vältel. Lisaks tänan oma sõpru ja pereliikmeid, kelle toetus ja julgustus aitasid oluliselt kaasa selle lõputöö valmimisele.

Sissejuhatus

Teema valiku põhjendamine ja piiritlemine

Messiaanlikud juudid on minu hinnangul Eesti religioosel maastikul tähelepanuväärne, kuid vähe mõtestatud nähtus. Olen selle kogukonnaga olnud pikemat aega tuttav ning osalenud paljudel nende korraldatud üritustel ja jumalateenistustel. Bakalaureuseõppe esimese kahe aasta jooksul selgus mulle aga, et Eesti kontekstis on messiaanlik judaism akadeemiliselt uurimata ning ka mõistena sageli segadust tekitav.

2025. aasta kevadel avanes mul võimalus messiaanlikku judaismi lähemalt uurida usuteaduskonna ainekursusel „Juudi identiteet antiikajast tänapäevani“, kus intervjueerisin Eesti messiaanlike juutide kogukonnajuhti. See kogemus süvendas mu huvi teema vastu ning tekitas soovi jätkata Eesti messiaanlike juutide uurimist.

Selline uurimus on vajalik mitmel põhjusel. See annab võimaluse avada Eesti messiaanlike juutide identiteeti, traditsioone, usulisi praktikaid ning seda, kuidas Eesti kontekst mõjutab nende (usu)elu. Seeläbi aitab uurimistöö paremini mõista Eesti religiooset maastikku ning messiaanliku judaismi kohta selles.

Töö eesmärgi ja uurimisküsimuste püstitamine

Uurimistöö eesmärk on uurida messiaanlikke juute Eestis, keskendudes nende identiteedile, traditsioonidele ja usulisele praktikale ning Eesti ühiskondliku ja kultuurilise konteksti mõjule nende enesetajule ja kogukondlikule elule. Andmeid kogun poolstruktureeritud intervjuude, LimeSurvey küsimustiku ja osalusvaatluse abil. Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks olen sõnastanud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas määratlevad ja tajuvad messiaanlikud juudid Eestis oma usulist ja kultuurilist identiteeti?
2. Millised on Eesti messiaanlike juutide peamised usulised praktikad ja traditsioonid?
3. Kuidas on Eesti kultuuriline ja ühiskondlik keskkond mõjutanud messiaanlike juutide kogukondlikku elu, usulisi tõekspidamisi ja enesetaju?

Lühiülevaade probleemi senisest uuritusest

Messiaanlikust judaismist ja selle nähtuse olemusest on **Eestis** vähesel määral kirjutatud mitteakadeemilistes allikates (uudised, blogid jt) ning populaarteaduslikes teostes, nagu Arne Hiobi „Juutlus ja juudikristlus“ (Hiob 2025, 83–90), kuid ühtegi teaduslikku uurimust, mis uuriks messiaanlikku judaismi, ei ole Eestis mulle teadaolevalt seni avaldatud.

Rahvusvaheliselt on messiaanlikke juute uuritud esmajoones **USA** kontekstis. Üks põhjalikumaid uurimusi on Dan Cohn-Sherboki (2000) teos „Messianic Judaism: A Critical Anthology“, milles avatakse üksikasjalikult nii liikumise õpetust kui ka kujunemislugu. Autor toob esile USA erilise tähtsuse, kuna just seal kujunes välja mõiste „messiaanlik judaism“ (Cohn-Sherbok 2000, 66–68).

Üldisemate käsitluste kõrval leidub ka kitsama fookusega uurimusi. Näiteks **Rootsi** teadlane Jennifer Nyström uuris, kuidas **Jeruusalemma** messiaanlikud juudid loevad Pauluse tekste. Ta leidis, et nad näevad Paulust täielikult juudina ning kasutavad tema kirjutisi oma juudi identiteedi ja usu kinnitamiseks. Ometi toovad nad tekstidesse Jeesuse isegi seal, kus teda otseselt ei mainita, ja seovad Piibli sündmused kaasaegse eluga, muutes teksti isiklikult tähenduslikuks (Nyström 2022, 62–64).

Saksamaal tegutsev teoloog Ulrich Laepple on uurinud peamiselt vene ja ukraina taustaga messiaanlikke juute, keskendudes nende kogemusele Saksa ühiskonnas pärast Holokausti kuni tänapäevani. Laepple toob esile, et messiaanlikud juudid kogevad antisemitismi ning tunnevad end kõrvaletõugatudena, seda ka evangeelse kiriku poolt. Samas rõhutab ta, et messiaanlikud juudid võiksid olla kirikute tegevusse rohkem kaasatud, arvestades nende tajutud rolli **Iisraeli** esindajatena ning vajalikkust usulise dialoogi ja kogukondliku koostöö järele (Laepple 2020, 27–32).

Töö koostamisel ette tulnud sisulised raskused

Uurimistöö piiranguks oli minu vene keele oskus, mis raskendas vene emakeelega informantide kaasamist intervjuudes. Seetõttu pakkusin neile võimalust osaleda uurimuses LimeSurvey küsimustiku kaudu. Küsimustiku vastused jäid aga enamasti lühemaks kui intervjuudes kogutud materjal ning ei võimaldanud sama põhjalikku analüüsi. Lisaks oli keerukas venekeelse materjali töötlemine, eelkõige transkribeerimine

ja tõlkimine. Selleks kasutasin erinevaid tõlkevahendeid, näiteks DeepL-i, Google Translate'i, Microsoft Translate'i, Sõnaveebi ning sõnaraamatuid (VES, EVS).

Töö ülesehitus

Minu uurimistöö jaguneb kaheks osaks: töö esimene osa annab ülevaate messiaanliku judaismi olemusest ja kujunemisest, teine ehk empiiriline osa keskendub Eestis tegutsevale messiaanlike juutide kogukonnale ning tugineb poolstruktureeritud intervjuudele ja LimeSurvey küsimustikule.

Uurimistöö esimeses peatükis annan ülevaate messiaanlikust judaismist ning selgitan, mida see liikumine endast kujutab. Alustan mõistelise raamistiku ja sellega seotud probleemide avamisest religioosses kontekstis. Seejärel kirjeldan liikumise ajalugu ja kujunemist ning selle seoseid juudikristlusega. Edasi annan lühikese ülevaate messiaanliku judaismi levikust maailmas ning peamistest õpetustest ja praktikatest, sealhulgas pühadest.

Teises peatükis keskendun Eestis tegutsevale messiaanlike juutide kogukonnale. Esmalt kirjeldan empiirilise osa metoodikat, sealhulgas informantideni jõudmist, intervjuudeks ja osalusvaatluseks valmistumist, andmete kogumist ning töötlemist. Siis annan lühikese ülevaate uuritavast kogukonnast ja osalusvaatlusel tehtud tähelepanekutest. Peatüki lõpus analüüsin intervjuude, LimeSurvey küsimustiku ja osalusvaatluse põhjal kogutud andmeid ning esitan tulemused uurimisküsimustest lähtuvate alapeatükkidena.

Seejuures vajab märkimist asjaolu, et nii ülevaatlikus kui empiirilises osas kasutan messiaanlikule judaismile omaseid mõisteid, mille kirja pilt lähtub **heebrea keele häälduspärasest transkriptsioonist**, juhul kui eestikeelne vaste puudub. Mõistete selgitused olen esitanud lisas (vt Lisa 1).

Empiirilise osa järel on arutelupeatükk, kus sünteesin saadud järeldused ja esitan uurimistöö peamised tulemused koondatud ja ülevaatlikul kujul. Uurimistöö lõpetan kokkuvõtva peatükiga, milles põimin ühtseks tervikuks töö eesmärgi, olulisemad tulemused ja nende põhjal tehtud järeldused.

Uurimismetoodika

Kuna tegemist on vähe uuritud väikese religioosse liikumisega, valisin peamiseks andmekogumismeetodiks poolstruktureeritud intervjuud, mida täiendasid LimeSurvey küsimustik ja osalusvaatlus.

Empiirilises osas tuli arvestada mitmete teguritega, millest üks oli informantide arv. Seda piiras asjaolu, et Eestis tegutseb praeguste andmete kohaselt vaid üks messiaanliku judaismi kogukond, mistõttu oli potentsiaalsete intervjuueeritavate hulk juba eos piiratud. Intervjuude jaoks koostasın intervjuuküsimused (vt Lisa 2), neid samu küsimusi kasutasin ka LimeSurvey küsimustikus. Otsustasin kasutada LimeSurvey't seetõttu, et osa kogukonnaliikmetest räägib ainult vene keeles ning minu keeleoskus ei ole piisav venekeelsete intervjuude tegemiseks. See võimaldas kaasata uurimistöösse ka rohkem informante. Olen teadlik, et LimeSurvey kaudu kogutud vastused võivad erineda intervjuude käigus saadud andmetest.

Osalusvaatlus toimus kokkulepitud laupäevastel jumalateenistustel. Selle käigus sain parema ülevaate sellest, kuidas kogukond toimib: kuidas on üles ehitatud jumalateenistused, millised on peamised praktikad ning kuidas toimuvad erinevad rituaalid. Vahetu osalus võimaldas jälgida kogukonnaliikmete omavahelist suhtlust ja rollijaotust. Lisaks andmete kogumisele aitas osalusvaatlus leida intervjuueeritavaid ja/või kaasata inimesi LimeSurvey küsimustikku täitma.

Andmete analüüsiks kasutasin **üldist induktiivset lähenemist** (ingl *general inductive approach*), mille eesmärk on tuvastada andmetes korduvaid teemasid ja mustreid ning arendada neist järeldusi ilma fikseeritud kategooriateta (Thomas 2006, 237–39). Andmete kogumise täpsem kirjeldus ja uurimisprotsessiga seotud asjaolud on leitavad töö teises ehk empiirilises osas. Uurimuse jaoks sain Tartu Ülikooli teaduseetika komiteelt detsembris 2025 heakskiidu (405/T-37).

1. Ülevaade messiaanlikust judaismist

1.1. Messiaanliku judaismi mõisteline raamistik

Sageli kiputakse messiaanlikku judaismi terminoloogiliselt segi ajama **juudikristlusega**, seda ka Eesti kontekstis. Näiteks kasutab Arne Hiob teoses „Juutlus ja juudikristlus“ mõisteid „messiaanlikud juudid“ ja „juudikristlased“ samatähenduslikult (Hiob 2025, 83–90), mis võib jätta mulje nende kahe nähtuse tegelikust suuremast kattuvusest.

Lisaks terminoloogilisele segadusele iseloomustab „messiaanliku judaismi“ mõistet ka sisuline ebamäärasus. Erinevate tõlgenduste seas üheks enamlevinuks on arusaam, mille kohaselt on messiaanlik judaism **usuline liikumine**, mille liikmed mõistavad end enamasti etniliselt või kultuuriliselt juutidena ning tunnistavad Jeesust (edaspidi Ješuat) oma Messiaks (Van de Poll 2023, 7). Mõnevõrra erineva määratluse pakub Sõnaveeb (täpsemalt Kristluse sõnastik), kus alates 9. jaanuarist 2026 on mõistet „messiaanlik judaism“ selgitatud järgmiselt: „Judaismi ja kristluse piirialal tegutsev usuliikumine, mis tunnistab Jeesust ettekuulutatud Messiana ja ainsa teena pääsemiseni ning tähtsustab juudi usutavade järgimist“ (Sõnaveeb 2026, *s.n.*).

On ka uurijaid, kes püüavad messiaanlikke juute paigutada kristlikku raamistikku. Näiteks on väidetud, et messiaanlik judaism on **evangeelse protestantliku kiriku** kontekstis toimiv „nähtus“ (Greer 2025, 168). Selline lähenemine rõhutab liikumise kristlikke jooni ning asetab fookuse teoloogilistele sarnasustele, kuid jätab tagaplaanile juudi identiteediga seotud nüansid. Veel on arutletud selle üle, kas messiaanlikku judaismi tuleks pidada kirikuks, denominatsiooniks, sektiks või isegi kultuseks (Samuelson 2000, 161).

Samas peetakse juudi kogukondades messiaanlikku judaismi pigem judaismist väljapoole jäävaks (Kollontai 2004, 201–203). Seetõttu ei liigitata seda ka judaismi traditsiooniliste harude (nt ortodoksse, konservatiivse või reformjudaismi) hulka (Kaell 2015, 60–61; Van de Poll 2023, 8). Siiski leidub neid, kes peavad messiaanlikku judaismi judaismi üheks haruks, ent selline arusaam ei ole liikumises valdav (Kinzer 2013, 128–29; Stern 1988, 184).

Üldjuhul lähtuvad messiaanlikud juudid enesemääratluses juudi identiteedi rõhutamisest. Näiteks 1925. aastal asutatud Rahvusvaheline Messiaanlike Juutide Liit nimetab oma liikmeid „Jeshuat järgivateks juutideks“ (International Messianic Jewish

Alliance *s.d.*). Sarnast arusaama väljendab ka messiaanlikust juudist pastor Telchin (2004, 73): „Aga tõde on see, et usk Jeesusesse, juudi Messiasse, on üks kõige juudilikumaid asju, mida üks juudi inimene teha saab“, mis osutab juudi identiteedi kesksele rollile messiaanlike juutide enesemõistmises.

Viimaks on oluline rõhutada, et messiaanliku judaismi järgimine ei eelda tingimata juudi päritolu ega varasemat kokkupuudet judaismiga. Kuigi osa järgijaid on sünnilt juudid, kuulub liikumisse ka inimesi, kes ei ole juudi päritolu, kuid samastuvad judaismi usuliste tõekspidamistega (Juster 2013, 151). Seejuures ei ole see alati nii olnud – 1980. aastatel koosnes liikumine põhiliselt juudi päritolu järgijatest ning mittereligioosse või kristliku taustaga liitujaid oli väga vähe (*Ibid.*, 329–31).

1.2. Messiaanliku judaismi ajalugu ja kujunemine

Messiaanlik judaism võttis kuju 20. sajandi teisel poolel sotsiaalsete ja kultuuriliste muutuste, misjonitegevuse ning identiteediküsimuste mõjul (Cohn-Sherbok 2000, 60–68). Samas rõhutab Juster (2013, 191), et messiaanlik judaism ei ole uus liikumine.

See tähendab, et messiaanlikud juudid seostavad oma juuri sageli varakristlike **natsareenidega** (ka nasorealased) – Ješúa järgijatega, kes kujunesid välja 1. sajandil pärast tema surma (*Ibid.*, 181–82). Nad käisid sünagoogis ja järgisid **halahád** (sh ümberlõikamist, sabati pidamist jt), kuid muutsid mõningaid usulisi praktikaid, näiteks paastumise viise. Lisaks kasutasid nad juudi pühakirja ning oma heebreakeelset evangeeliumi. Alles hiljem, umbes 2. sajandil, hakkasid need rühmad järk-järgult eristuma nii teistest juutidest kui ka kujunevast kristlikust kirikust (Cohn-Sherbok 2000, 3–8). Sellest ajast pärineb ka „nasorealaste evangeelium“, mida on peetud Matteuse evangeeliumi mugandatud versiooniks (Andresen ja Ritter 1998, 67).

Alates 4. sajandist sagenes natsareenide tagakiusamine: neid survestati ja marginaliseeriti. Samal ajal tekkisid mitmed teised **juudikristlikud liikumised**, millega hilisemad messiaanlikud juudid end enam nii selgelt ei samasta (Cohn-Sherbok 2000, 6–7). Järgnevatel sajanditel (5.–7. sajandil) kahanes natsareenide liikumine märkimisväärselt, seda suuresti islami leviku taustal. Põhjuseks võis olla nii isolatsioon, tagakius kui ka surve sulanduda judaismi, kristluse või islami traditsioonidesse, mistõttu jäid alles vaid vähesed üksikud praktiseerijad (*Ibid.*, 7–11).

Natsareene ja teisi judaismi ja kristluse vahele jäävaid liikumisi (nt ebioniidid) on sageli liigitatud mõiste „juudikristlus“ alla, mille näol on tegemist hilisema teadusliku üldistusega (Telchin 2004, 121; Paget 1999, 733). Seejuures on rõhutatud, et kui juudikristlus väljendub eeskätt kiriklikus kontekstis, siis messiaanlik judaism on tihedamalt seotud sünagoogieluga (Telchin 2004, 66).

Just juudikristlikud liikumised olid need, millest messiaanlik judaism 20. sajandil välja kasvas. Täpsemalt oli tegu **heebrea-kristlastega**, kes kujutasid endast organiseeritud ja kristliku suunitlusega rühmitust (Cohn-Sherbok 2000, 66–68). Nende tegevust koordineerisid 1915. aastal asutatud Ameerika Heebrea-Kristlaste Liit ning 1925. aastal loodud Rahvusvaheline Heebrea-Kristlaste Liit (Juster 2013, 191–92). Heebrea-kristlaste identiteet ja praktika olid tugevalt seotud evangeelse kristlusega: nad osalesid pühapäevastel jumalateenistustel, ei järginud sabbatit ega juudi pühi ning pidasid oluliseks sulandumist kristlikku enamuskultuuri (Feher 1998, 46–48).

1960. aastate lõpus ja 1970. aastate alguses toimus heebrea-kristlaste seas sisuline lõhenemine, mille eestvedajad olid noored aktivistid, kes kritiseerisid liikumise tugevat kristlikku orientatsiooni ja juudi religioossete praktikate hülgamist ning taotlesid sabbati pidamise, koššer-toitumise ja juudi pühade tähistamise taastamist (Juster 2013, 195–97).

Just selle lõhenemise ning seda saatnud arengute tulemusel kujuneski 1970. aastatel **USA-s** messiaanlik judaism iseseisvaks ja institutsionaliseerunud usuliseks liikumiseks. Ühtlasi mõjutasid liikumise kujunemist ka laiemad ühiskondlikud protsessid, nagu 1960.–1970. aastate noorte vastukultuur ja karismaatilised liikumised. Olulist rolli mängisid näiteks Moishe Roseni loodud liikumine *Jews for Jesus* (kasvas samuti välja heebrea-kristlaste liikumisest), aga ka USA juutide etnilis-religioosse identiteedi tugevnemine pärast 1967. aasta Kuuepäevast sõda¹ Iisraelis (Cohn-Sherbok 2000, 60–68).

Murranguline hetk saabus 1975. aastal, mil Ameerika Heebrea-Kristlaste Liit nimetati ümber **Ameerika Messiaanlike Juutide Liiduks**. Nimevahetus ei leidnud vanema põlvkonna seas heakskiitu ning tõi kaasa paljude liikmete lahkumise. Samas tähistas see sügavat paradigmvahetust: enam ei mõistatud end juudi taustaga

¹ Kuuepäevane sõda (5.–10. juunini 1967) oli sõjaline konflikt Iisraeli ja Egiptuse, Jordaania ning Süüria vahel, mille tulemusel Iisrael vallutas Siinai, Gaza, Läänekalda (sh Ida-Jeruusalemma) ja Golani kõrgustiku (Rubner 2017, 171).

kristlastena, vaid messiaanlike juutidena, kes tunnistavad Ješuat Messiana ja elavad teadlikult juudi eluviisi järgi (*Ibid.*, 66–71).

Eelneva põhjal võib järeldada, et messiaanlikku judaismi võib pidada autonoomseks religioosseks liikumiseks, mis ühendab juudi eluviisi järgimise ja usu Ješuas kui Messiasse ning kujutab endast ajalooliste juudikristlike traditsioonide sünteesi. Siiski ei ole messiaanlik judaism ühtne ega kõigis kogukondades samal viisil praktiseeritav nähtus. Selle sees leidub nii traditsioonilisemaid kui ka uuenduslikumaid vorme, mille kujunemist mõjutavad konkreetsete kogukondade, piirkondade ja ajalooliste kontekstide eripärad (Harvey 2025, 4–5). Justeri (2013, 357) sõnul võib messiaanlikku judaismi nimetada „lapseeas“ olevaks liikumiseks, mis tähendab, et see areneb ja kujuneb endiselt ning selle vormid ja väljendused võivad aja jooksul muutuda.

1.3. Messiaanliku judaismi levik

Messiaanlike juutide täpne arv maailmas ei ole teada ja hinnangud varieeruvad allikati märkimisväärselt, ulatudes umbes **150 000-st kuni 1,5 miljonini**, hõlmates sealhulgas erinevaid kristluse ja judaismi vahelisi liikumisi (Harvey 2025, 4). Religiooniuurija Yaakov Arieli andmetel ulatus 2010. aastatel messiaanlike juutide kogukondade arv Ameerikas umbes 300-ni, Iisraelis 100-ni ning neile lisandus veel mitukümmend kogukonda Euroopas (Ariel 2013, 230).

Serner ja Goldbergeri (2021) messiaanlike kogukondade struktuurile ja geograafilisele jaotusele keskenduva uuringu kohaselt on maailmas ligikaudu **1500 messiaanlikku kogukonda**, neist 287 paikneb Iisraelis, ligikaudu 1000 USA-s ning ülejäänud jaotuvad teistesse riikidesse. Nende sõnul on viimastel aastakümnetel kõige märkimisväärselt kasvanud Iisraeli venekeelne messiaanlik kogukond, mis on praegu riigis tegutsevatest messiaanlikest liikumistest suurim (Serner ja Goldberg 2021; Harvey 2025, 4–5 alusel).

Messiaanliku judaismi geograafilist levikut laiemalt vaadeldes võib näha, et varajases arengufaasis laienes see Põhja-Ameerikast tasapisi Lõuna-Ameerikasse, kus see jõudis peagi ka sealsetesse venekeelsetesse kogukondadesse (Juster 2013, 331). 1990. aastatel laienes liikumine ulatuslikumalt **Venemaale, Ukrainasse ja Saksamaale**. Selle levikut toetas muu hulgas organisatsioon „Kuule Iisrael“ (ingl *Hear O Israel*), mis korraldas suuri muusikafestivale, tuues kokku tuhandeid osalejaid. Olulist rolli mängisid

vene-juudi kogukonnad, kus Jeesuse tunnistamine Messiana soodustas messiaanlike kogukondade levikut Euroopas (*Ibid.*, 337–38).

Uuringud näitavad, et messiaanliku judaismi levikut toetas ka asjaolu, et liikumine kõnetas selle kujunemisperioodil eeskätt nooremat põlvkonda, pakkudes huvi nii oma misjonisuuunitluse kui ka visiooni poolest (Rausch 1982, 117). Uute liikmete liitumist soodustas lisaks ka liikumise avatus nii juudi kui ka mittejuudi päritolu inimeste suhtes ning selge õpetuslik ja kogukondlik raamistik (Cohn-Sherbok 2000, 69; Juster 2013, 151). See viitab sellele, et liikumise levik ei olnud juhuslik, vaid toetus kindlatele sotsiaalsetele ja ideoloogilistele teguritele.

1.4. Messiaanliku judaismi õpetus ja praktika

1.4.1. Teoloogia

Messiaanliku judaismi teoloogia uurimisel on oluliseks lähtepunktiks David Sterni 1988. aastal ilmunud teos *Messianic Jewish Manifesto*, mida võib pidada ka üheks esimeseks põhjalikumaks ülevaateks messiaanlikust judaismist. Stern rõhutab, et messiaanlik judaism ühendab Uue Testamendi messiaanliku sõnumi juudi traditsioonidega. Ta kirjeldab seda kui „**messiaanliku judaismi süstemaatilist teoloogiat**“, mis püüab vaadelda teoloogilisi küsimusi viisil, mis arvestab tasakaalustatult nii messiaanlike kui ka juudi elementidega (Stern 1988, 85).

See teoloogia hõlmab nii ühisjooni kristliku traditsiooniga – näiteks arusaamu pattulangemisest, meeleparandusest ja kolmainsusest – kui ka erisusi, näiteks **Toora** tähtsuse säilimist ka pärast Uue Lepingu kehtestamist. Keskkel kohal on veendumus, et juudid säilitavad oma lepingulise identiteedi ka messiaanlikus usus. Sellise lähenemise eesmärk on taastada evangeeliumi juudi kontekst, säilitada juudi identiteeti ning tugevdada sidet juudi rahva ja messiaanlike kogukondade vahel (*Ibid.*, 85–99).

Tänapäevased messiaanlikud juudid kirjeldavad oma teoloogiat dünaamilise nähtusena, milles puudub üksainus normatiivne lähenemine. See tähendab, et kogukonnad otsustavad ise, kui palju juudi traditsioone või kristlikke elemente nad oma praktikas kasutavad (Harvey 2025, 12–13). Sellest hoolimata ühendab erinevaid kogukondi veendumus, et Ješúa on Messias ning tema kaudu saab teoks pattude lepitus (Cohn-Sherbok 2000, 169).

1.4.2. Praktikad ja rituaalid

Üks keskseid mõisteid messiaanlikus judaismis on n-ö **uuesti sündimine**, mida mõistetakse radikaalse sisemise muutusena Püha Vaimu kaudu Jeesuses, lähtudes Uue Testamendi õpetusest (Jh 3:3–7, 2Kr 5:17). Tegemist ei ole niivõrd konkreetse rituaali või korduva praktikaga, vaid pigem teoloogilise arusaama ja individuaalse usulise muutusega, mis tähistab inimese teadlikku pöördumist Jumala poole – pattude kahetsemist, usu vastuvõtmist ning selle kinnitamist palve või kogukondlike praktikate kaudu (Stern 1988, 194–95). Sageli seotakse see ka juudi rituaalide ja tavadega, mis aitavad muutust kinnistada ja uut usulist mõtteviisi toetada (Kaell 2015, 45–47).

Selliste praktikate hulka kuuluvad näiteks **ümberlõikamine** (hbr brit milá) ja **bar-mitsvá**. Esimene sümboliseerib Vanas Testamendis Iisraeli rahvaga sõlmitud lepingut (1Ms 17:10–14), teine aga poiste täisealiseks saamist, mille järel peetakse noort meest vastutavaks oma religioossete ja moraalsete kohustuste täitmise eest (Kollontai 2004, 197–98).

Samas ei ole nende rituaalide järgimine ühtne ega kohustuslik kõigis kogukondades. Marta Francisca Topeli 2025. aasta uuring **Argentiina** messiaanlike juutide kohta osutab, et **elutsükli rituaalide** – ümberlõikamise, bar-mitsvá või abielutseremoonia jms – praktiseerimine ei ole kogukonna surve, vaid sageli indiviidi teadlik valik ning väljendab isiklikku pühendumust ja usulist identiteeti (Topel 2025, 247–48).

Lisaks elutsükli rituaalidele on messiaanlikus judaismis olulisel kohal ka igapäevased ja regulaarset rütmi kujundavad religioossed praktikad. Üheks keskseks osaks on **kašrúti** järgimine ehk **Tooras** sätestatud koššer-toitumise põhimõtetest kinnipidamine (Juster 2013, 294). Veel peetakse oluliseks sabati pidamist, mis hõlmab puhkepäeva eristamist argipäevast ning kogunemist ühisteks palvusteks ja rituaalideks (Juster ja Hocken 2004, 39–40).

Sabati jumalateenistused võivad toimuda nii reede õhtul kui ka laupäeval ning nende ülesehitus varieerub kogukonniti, kuid sageli hõlmavad need traditsioonilise juudi liturgia elemente, nagu psalmid, šemá palve koos eelnevate ja järgnevate õnnistustega, Toora lugemine ning amidá palve. Keskseks rituaaliks on **leiva murdmine**, mis meenutab Ješúa viimset õhtusöömaaga ja sümboliseerib tema ihu ja vere kaudu vahendatud

päästet. Sabati tähistamist saadavad sageli laulmine ja tantsimine ja praktikate hulka võivad kuuluda ka käte pealepanek, kogukonnaliikmete õnnistamine jpt (*Ibid.*, 35–40).

Messiaanliku judaismi praktikate hulgas on oluline roll ka misjoni- ja evangeliseerimistööl, mille kaudu tutvustatakse liikumise usulisi põhimõtteid ja eluviisi. Selle käigus rõhutatakse mitmeid religioosseid praktikaid ja traditsioone, nagu Piibli mõistmine algkeeltes (enamasti heebrea ja kreeka keeles), palve ning kogukondlikud rituaalid, näiteks leiva murdmine. Ühtlasi pööratakse tähelepanu seotusele juudi traditsioonidega, mida omakorda peetakse usuelu lahutamatuks osaks (Juster 2013, 355–59).

Sarnast rõhuasetust võib täheldada ka Eesti messiaanlikus kogukonnas: „Asutamise eesmärk on jõuda juutide ja paganateni, et nad, uskudes Ješúasse, laseksid Jumalal kirjutada Tema Toora oma südamesse, õpiksid kristliku usu juuri, oleksid vabad antisemitismist ja seadusetusest ning teeksid oma päästetööd aukartuses“ (TMS *s.d.*, 1–2).

Tähelepanu väärivad ka messiaanlikus judaismis kasutatavad rituaalsed ja traditsioonilised esemed, millel on tähenduslik roll nii igapäevaelus kui ka jumalateenistustel. Nendeks on näiteks meeste **kipá ja talíti** kandmine (nii palvustel kui igapäevaselt) ning **menoraa** nii sünagoogi kaunistuse kui ka iga liikme koduse esemena (Kollontai 2004, 198).

1.4.3. Pühad

Messiaanlikus judaismis järgitakse sarnaselt judaismile **juudi kalendri** aastaringi ning peetakse samu pühi, nagu pésah, šavu'ót, roš ha-šaná, jom kipúr, sukót, hanuká ja purím. Kuigi pühade valik ja tähistamisviisid võivad kogukonniti erineda, on neile üldiselt omane **messiaanlik tõlgendus**, mis annab traditsioonilistele juudi pühadele uue, kristoloogilise tähenduse (Juster ja Hocken 2004, 40). See tähendab, et pühad ei ole üksnes ajalooliste sündmuste meenutamine, vaid ka nende tõlgendamine Uue Testamendi valguses.

Messiaanlik lähenemine avaldub näiteks selles, et pésahi ajal säilitatakse **séderi** pidamine ja **hagadá** lugemine, kuid neid tõlgendatakse ka Ješúa surma ja ülestõusmise kaudu. Samuti seostatakse roš ha-šaná ajal **šofári** puhumist sageli Messia tagasitulekuga ning jom kipúri rõhuasetus lepitusele seotakse Ješúa ohvriga (*Ibid.*, 40–41).

Lisaks järgivad messiaanlikud juudid paljudel juhtudel pühade pidamisel ka tavapäraseid juudi praktikaid. Näiteks süüakse pésahi ajal **matsád** ja eemaldatakse kodust juuretis, šavu'óti puhul rõhutatakse Toora tähendust ning sukóti ajal ehitatakse lehtmaju ja veedetakse seal aega koos perega (Cohn-Sherbok 2000, 101–30). Hanukád ja purími tähistatakse sageli üsna sarnaselt juutidega, näiteks küünalde süütamise, pühakirja lugemise ja kogukondlike pidustuste kaudu (*Ibid.*, 127–30).

Seejuures ei saa mööda vaadata sellest, et suur osa messiaanlikke juute ei tähista **kristlikke pühi**, nagu jõulud või ülestõusmispühad, kuna mõnes messiaanlikus kogukonnas peetakse neid paganliku päritoluga pühadeks. Pigem keskendutakse juudi pühadele, mida tõlgendatakse messiaanlikus võtmes. Samas ei ole praktika ühtne: on liikmeid, kes tähistavad kristlikke pühi, peamiselt kultuurilistel või perekondlikel põhjustel (Feher 1998, 110–12).

Kokkuvõttes võib järeldada, et messiaanlik judaism ühendab pühade tähistamisel kaks tasandit: ühelt poolt säilitatakse juudi traditsioonilised rituaalid ja kombed, teisalt tõlgendatakse neid messiaanlikus võtmes. Just see kaheplaaniline lähenemine – traditsiooni järgimine ja selle ümbertõlgendamine – on messiaanliku judaismi pühade praktika läbiv tunnus.

2. Empiiriline osa

2.1. Informandid ja intervjuud

Uurimistöös osalesid Eesti messiaanliku judaismi kogukonnaliikmed. Välismaal elavad kogukonnaliikmed jäeti välja. Kokku osales uurimuses **üheksa täisealist informanti**, kelle hulgas oli nii eesti kui ka vene emakeelega inimesi. Täpsemalt intervjuueerisin kuut informanti ja kolm vastust kogusin LimeSurvey kaudu. Viis intervjuud toimusid eesti keeles ning üks eesti ja vene keeles. Kõik intervjuud ja materjali kogumine LimeSurvey kaudu toimusid ajavahemikul jaanuarist kuni märtsini 2026.

Kuna olin kogukonnaga enne uurimistöö alustamist mõnevõrra tuttav, alustasin ettevalmistust sellest, et rääkisin kogukonnajuhiga ja liikmetega ning küsisin, kas nad on valmis uurimuses osalema. Uurimisidee ja meetodilised valikud arutasin läbi oma juhendajatega, et töö oleks sisuliselt põhjendatud ja korrektselt üles ehitatud. Seejärel esitasin taotluse Tartu Ülikooli teaduseetika komiteele ning pärast heakskiidu saamist edastasid kogukonnale ametliku kutse uurimuses osalemiseks.

Detsembrist 2025 kuni märtsini 2026 käisin kogukonna jumalateenistustel osalusvaatlust tegemas. Selle käigus küsisin kogukonnaliikmetelt isiklikult, kas nad oleksid valmis minuga intervjuus osalema või vastama küsimustele LimeSurvey kaudu. Nõusoleku andnud osalejatel palusin seejärel täita informeeritud nõusoleku vormi (vt Lisa 3), millega nad kinnitasid oma vabatahtlikku osalemist uurimistöös. Vajadusel vastasin ka informantide lisaküsimustele. Pärast seda leppisin osalejatega kokku intervjuu toimumise aja ja/või ajaraami, mille jooksul nad said LimeSurvey kaudu vastuseid esitada.

Intervjuuküsimused (vt Lisa 2) olid suunatud sellele, kuidas informandid jõudsid messiaanliku judaismini, millised on nende igapäevased usulised praktikad ning kuidas nad oma usku enda jaoks mõtestavad. Samuti puudutasid küsimused identiteeti ja sellega seotud arusaamu. Lisaks keskendusid need traditsioonide ja rituaalide rollile igapäevaelus ning sellele, millised praktikad on nende jaoks kõige olulisemad. Ühtlasi hõlmasid küsimused ka kogukonnaelu ja seda, kuidas Eestis elamine mõjutab nende usulist praktikat ja identiteeti. Küsimuste koostamisel aitasid mind juhendajad, kelle tagasiside aitas küsimusi täpsustada.

Intervjuude tegemisel piirdusin maksimaalselt kahe intervjuuga nädalas ja ühega päevas, et jääks aega nende transkribeerimiseks ja analüüsimiseks. Enne iga intervjuud panin küsimused kirja osalusvaatluse päevikusse ning tegin vestluse ajal märkmeid, mis aitasid mul esitada lisaküsimusi, täpsustada vastuseid ja hoida vestluse selge.

Intervjuud kestsid keskmiselt 50 minutit. Enne intervjuu algust kordasin informandile üle, et vestlus salvestatakse diktofoniga ning helifail kustutatakse hiljemalt nädala jooksul pärast transkribeerimist. Seejärel andsin lühikese ülevaate intervjuuküsimustest. Küsisin üle, kas kõik on arusaadav, ja rõhutasin, et intervjuu ajal võib ta alati paluda täpsustusi või loobuda küsimusele vastamast. Pärast iga intervjuud laadisin helifailid diktofonilt TÜ OneDrive'i kasutajakontole, kust kustutasin need pärast (käsitsi) transkribeerimist hiljemalt nädala jooksul.

Ühe intervjuu ja kolme LimeSurvey kaudu saadud vastuse puhul, mis sisaldasid vene keelt, kasutasin tõlkimiseks mitut abivahendit, sealhulgas DeepL'i, Google Translate'i ja Microsoft Translate'i, Sõnaveebi ning vene-eesti (VES) ja eesti-vene (EVS) sõnaraamatuid. Tõlke täpsuse suurendamiseks võrdlesin erinevate tõlkevahendite tulemusi ning kontrollisin sõnade tähendust sõnaraamatute abil. Olen teadlik, et tõlkimine võis siiski mõnevõrra muuta vastuste algset sõnastust.

Lisaks intervjuudele olid andmekogumisel olulisel kohal ka osalusvaatlused, mille käigus jälgisin toimuvat ning tegin märkmeid nii kogukonnaliikmete tegevuse kui ka öeldu kohta. Enamasti keskendusin vaatlemisele ja märkmete tegemisele, kuid osalesin ka ise mõningates tegevustes, näiteks võtsin osa laulmisest ja pühakirja üle arutlemisest. Osalusvaatluse päevikuga toiminis nõnda: alguses kirjutasin esimesed vaatlusmärkmed paberile (sh intervjuus tehtud märkmed), kuid hiljem kandsin need üle TÜ OneDrive'i ning hävitasin paberkandjal märkmed täielikult. Transkriptsioonidele ja osalusvaatluse päevikule oli ligipääs ainult minul ja juhendajatel.

Andmeanalüüsi tegin David R. Thomase (2006) **üldise induktiivse lähenemise** meetodil, kasutades tarkvara QDA Miner Lite. Andmeanalüüsi protsess algas transkriptsioonide ettevalmistamisest: puhastasin andmefailid (st pseudonümiseerisin, tõlkisin), vormindasin ühtselt ja importisin tarkvarasse. Seejärel tegin mitmekordse lähilugemise. Esialgne kodeerimine toimus otse andmetest lähtudes. Selle etapi tulemusena tekkisid esmased koodid, mis peegeldasid informantide väljendusviise ning korduvaid tähendusmustreid.

Seejärel grupeerisin esialgsed koodid sarnase tähenduse alusel alamkategoriateks. Enne põhikategoriate moodustamist korrastasin koodid, ühendades sisuliselt kattuvad koodid, mis erinesid üksnes sõnastuse poolest. See võimaldas vähendada liigset killustatust ja suurendada analüüsi selgust. Pärast seda etappi rühmitasin koodid laiemateks põhikategoriateks. Analüüsi käigus täpsustasin veelgi koodide sõnastust ning tegin vajadusel ümberkodeerimisi, et tagada kategooriate sisuline pädevus ja vastavus andmestikule. Selle tulemusel tekkis koodipuu.

Uurimistöös osalejate isikuandmeid ei avalikustata, välja arvatud sugu. Informantide ütlustele viidates kasutan pseudonüümseid tähiseid (nt N1 või M1). Otsus avalikustada ainult sugu lähtus oletusest, et naiste ja meeste igapäevased eluvalikud ning tegevused võivad erineda.

2.2. Messiaanlike juutide kogukond Eestis

Eesti messiaanliku judaismi kogukond sai alguse 2000. aastate alguses ning tegutseb Tallinnas ametlikult nime all „Hingepiibel“ (Inforegister *s.d.*). Ise kasutavad nad kogukonna kohta nimetust „Šofâr ve-ha-tsotsrá“ (vn *Шофар ве-Хайора*)² ning nimetavad oma kooskäimisi intervjuude ja osalusvaatluste põhjal nii koguduseks, teenistuseks või teenimiseks (vn *служение*) kui ka kogukonnaks (edaspidi kogukond).

Kogukonna jumalateenistused (edaspidi teenistused) toimuvad regulaarselt **sabatil**, st laupäeviti, ning algavad tavaliselt kell 11.00. Teenistused toimuvad vene keeles, mõnikord eestikeelse tõlkega. Nende kestus varieerub sõltuvalt sabati iseloomust, Toora **nädalapeatükist**³ ja kogukonna hetkeolukorrast, ulatudes enamasti ühest kuni viie tunnini. Pikka aega peeti teenistusi rendipinnal, mis oli kohandatud sünagogilaadseks teenistusruumiks. Viimastel aastatel on toimumiskohad muutunud paindlikumaks: peamiselt kogunetakse kogukonnajuhi või liikmete kodudes, aeg-ajalt kasutatakse ka rendiruumi.

Teenistused toimuvad hübriidvormis: need leiavad aset samaaegselt nii kohapeal kui ka veebiülekanadena **Zoom**’i kaudu. Enamasti salvestatakse teenistused ning tehakse kogukonnaliikmetele kättesaadavaks suletud grupis sõnumirakenduses **Telegram**,

² Hbr שופר וחצוצרה (sarv ja trompet).

³ Nädalapeatükk (Toora osa) on iganädalane Piibli lõik, mida messiaanlikud juudid loevad ning seovad teiste Vana ja Uue Testamendi kirjakohtadega.

võimaldades teenistusel osaleda ka neil, kes ei saa kohal viibida. Kogukonnas on umbes 15 Eestis elavat liiget, neist umbes viis on lapsed ja noorukid. Teenistustest võtab tavaliselt kohapeal osa umbes 7–10 inimest. Meeste ja naiste osalemine teenistustel on üsna võrdne.

Lisaks kuuluvad kogukonda ka inimesed (sh välismaalased), kes ei osale vahetult kogukonna elus, vaid on seotud kogukonnajuhiga distantstsilt. Nad järgivad tema jagatud juhiseid ja materjale ning osalevad teenistustel ja tegevustes eemalt. Nende isikuid ega täpset arvu mulle ei avalikustatud, kuid hinnanguliselt võib neid olla kümneid või rohkem.

Argipäeviti toimub aktiivne suhtlus Telegram'is, kus jagatakse ettevalmistavaid materjale (õpetusi, laule, videoid), palvesoove (eriti haigete eest), sünnipäevaõnnitlusi ning muid kogukonnaelulisi teadaandeid. Uurijana sain sellele kanalile ligipääsu, mis võimaldas jälgida kogukonna igapäevast suhtlust ja sabaiks valmistumist. Näiteks jagab kogukonnajuht liikmetele nädalapeatüki kohta heebrea ja kreeka keelest lähtuvaid sõnaselgitusi, samuti teiste pastorite lühivideoid ja aruteluküsimusi.

Osalusvaatluse käigus küsisin kogukonnaliikmetelt teenistuse ülesehituse ja korra kohta. Nad selgitasid, et osaliselt lähtutakse **sidúrist** ehk palveraamatust, mis annab teenistusele kindla struktuuri. Samas rõhutasid nad, et suures osas juhindutakse Püha Vaimu juhtimisest, mistõttu võivad teenistused nii sisu kui ka kestuse poolest erineda.

Neil teenistustel, kus mina osalesin, ilmnes, et ülesehitus võib olla üsna varieeruv ning ranget korda ei järgita. Minu vaadeldud teenistuste alusel on üldine struktuur ligikaudselt selline:

- **kogunemine ja tervitamine** – saabujad tervitavad üksteist sõnadega „Šabat šalom“⁴ ja toimub vabas vormis lühike vestlus;
- **sissejuhatus** – kogukonnajuht alustab teenistust, valides heebreakeelse ülistuslaulu, mille ta enamasti ise ette laulab, ning kogukond liitub seejärel. Mõnikord piirduakse ka heebreakeelse ülistusmuusika kuulamisega, mille saatel sageli palvetatakse;
- **avapalve** – enamasti kõik seisavad, toimub ühine palve teenistuse õnnistamiseks, võib sisaldada laulmist, tantsimist, mõnikord sarve puhumist;

⁴ Selle all mõeldakse nii tervitust kui hüvastijättu. Enamasti soovitakse seda öeldes kõike paremat ja rahu.

- **interaktiivne osa** – kogukonnajuht küsib täiskasvanutelt ja lastelt kodutööde⁵ kohta;
- **jutlus** – teenistuse keskne osa, kus kogukonnajuht avab Toora nädalapeatüki, tuues paralleele tänapäeva elu, teiste kirjakohtade ja messiaanliku tõlgendusega;
- **palved** – tavaliselt seistakse, palvetatakse ühiselt (kasutatakse mõnikord ka šemá- ja amidá palvet), lauldakse ja rõõmustatakse. Samuti võidakse palvetada konkreetse inimese eest ning toimub käte pealepanemine;
- **leiva murdmine** – ehk **Issanda õhtusöömaaeg** on oluline rituaal, mis keskendub patukahetsusele ja vaimsele uuenemisele. Selle käigus süüakse matsád, mis sümboliseerib Ješúa ihu ning juuakse viinamarjamahla, mis sümboliseerib tema verd. Enne osasaamist peetakse ettevalmistav palve. Seejärel antakse ringi taldrik, millel on riidega kaetud matsá. Iga osaleja murrab läbi riide (st matsád otse puudutamata) endale tüki ja võtab selle. Pärast seda liigub ringi ka viinamarjamahlaga karikas. Iga osaleja joob sellest ning kogukonnajuht pühib pärast iga osalejat karika serva riidega. Tähelepanuväärne on, et matsád süüakse iganädalaselt, mitte ainult pésahi ajal
- **palvetamine ja teejoomine** – lõpetuseks ühine söömine ja joomine, mille käigus sageli palvetatakse kellegi isiklike vajaduste eest (tervise, raskuste või rõõmsate uudiste puhul).

Vaadeldud teenistuste põhjal võib tõdeda, et kuigi teenistuste ülesehitus võib üsna palju varieeruda, esinevad jutlus ja palvetamine neis enamasti järjepidevalt.

Tähelepanu väärib ka asjaolu, et kogukonnajuhiks on naine, keda kogukond ise nimetab **pastoriks** – see eristab seda messiaanlikku kogukonda nii ortodokssest judaismist, kus naisrabi roll on endiselt haruldane ja sageli vaieldav, kui ka paljudest konservatiivsetest kristlikest konfessioonidest. Siiski näitab Serner ja Goldbergeri (2021) Iisraelis tehtud uuring, et kuigi naiste juhitud messiaanlikke kogukondi leidub, on neid väga vähe (vaid umbes neli) ning selline juhtimisvorm ei ole laialdaselt levinud – valdavalt juhivad naised väiksemaid kodugruppe (Serner ja Goldberg 2021; Goldberg 2021, *s.n.* alusel).

Samas kuulsin osalusvaatluse käigus, et kogukonnajuhti nimetati lisaks pastorile ka õpetajaks või **rabiks**. See on kõnekas ning meenutab üht teist sarnast juhtumit:

⁵ Kodutööd hõlmavad kirjakohtade analüüsi, videote vaatamist või muid tegevusi (nt lastel joonistamine).

Benjamin Lillemäe, kes nimetas end pastor-rabiks ja rajas **Eesti Karismaatilise Osaduskiriku** (Pealtnägija 2019). Huvitav on see, et mõlemal juhul kasutatakse nii kristlikust kui ka juudi traditsioonist pärit mõisteid, mis viitab nende kahe traditsiooni omavahelisele põimumisele.

Kui tulla tagasi teenistuse toimumise juurde, jäi silma, et seal järgitakse vaikumisi **kokkulepitud käitumisnorme**, mis aitavad hoida keskendumist ja luua lugupidavat õhkkonda: jutluse ajal välditakse küsimuste esitamist, tualetis käimist, telefoni kasutamist ja muid häirivaid tegevusi ning küsimusteks ja kommentaarideks on ette nähtud aeg pärast jutlust. Peale selle eeldatakse ka tagasihoidlikku ja viisakat riietust. Kuigi need normid ei ole kirjalikult fikseeritud, tutvustatakse neid uutele osalejatele ning vajadusel tuletatakse meelde, et säilitada teenistuse keskendunud ja rahulik atmosfäär.

Ühtlasi rõhutatakse kogukonnas kindlate normide järgimist, mis seonduvad messiaanliku judaismi praktikatega ning ühendavad traditsioonilise juudi **halahá** ja (kristliku) kõlbelise eluviisi. Põhilised normatiivsed ootused on järgmised:

- **kašrúti järgimine** – koššer-toidu reeglitest kinnipidamine igapäevaelus;
- **sabati pühitsemine** – töötegevuse paus reede päikeseloojangust laupäeva päikeseloojanguni, osalemine teenistusel ning pühendumine puhkusele ja vaimulikule õppele;
- **Toora ja Ješúa õpetuse järgimine** – nii Vana kui ka Uue Testamendi káske peetakse siduvaks (sh moraaliseadused ja Ješúa eeskujul põhinev elu- ja käitumispraktika);
- **trumá andmine** – igakuisest sissetulekust 10% annetamine kogukonna ülalpidamiseks.

Need reeglid ei ole vormistatud kirjaliku liikmestaatuse ega lepinguna, vaid kujutavad endast kogukonnas jagatud eluviisi, mille järgimist peetakse loomulikuks märgiks tõsisest usulisest pühendumusest.

2.3. Leiud

Intervjuudest ja LimeSurvey kaudu kogutud materjalist pärinevad tsitaadid esitan kaldkirjas. Olen tsitaate toimetanud (nt eemaldanud sõnakordused või muukeelsed väljendid tõlkinud eesti keelde). Välja jäetud osad märgin kolme punktiga nurksulgudes

[...]. Iga tsitaadi juurde olen märkinud informandi pseudonüümi (nt N1, M2). Tsitaadid valisin eesmärgiga kajastada kategooriate sees esinevat sisulist mitmekesisust.

2.3.1. Eesti messiaanlike juutide usuline ja kultuuriline identiteet

Andmeanalüüsi käigus tuvastasin selle põhikategooria (edaspidi alapeatüki) raames kaks (alam)kategooriat:

- 1) religioosse identiteedi kujunemine;
- 2) usuline enesemääratlus ja identiteedikeel.

Esimese alamkategooriana kerkis esile **religioosse identiteedi kujunemine**. Informantide kirjelduste põhjal ei toimunud messiaanliku judaismi jõudmine ühe kindla pöördumise hetkena, vaid kujunes välja pikema ja mitmeetapilise protsessi käigus, mille vältel arenes järk-järgult ka nende usuline enesemõistmine. See teekond oli individuaalne ning ajaliselt varieeruv, ulatudes mõnest aastast ligi kümnendini.

See arengutee algab sageli niinimetatud **ettevalmistusperioodiga**. Selle jooksul uurib inimene pühakirja, tegeleb enesearenguga ning mõtestab ümber oma varasemaid hoiakuid. Oluline osa on ka Jeesuse õpetuse (armastus, andestus jt) tundmaõppimisel, mis toetab kogukondliku identiteedi kujunemist, st Jeesuse järgi elamist. Kui inimene on selleks (kogukondlikuks identiteediks) valmis, toimub veega pühitsemine, mille kaudu saab temast täieõiguslik kogukonnaliige. Kuigi ettevalmistusperiood ei pruugi olla rangelt kohustuslik, on see sageli sisuliselt vältimatu. Võimalik, et sel viisil püütakse ennetada olukorda, kus inimesed on küll formaalselt liikmed, kuid kogukonna elus aktiivselt ei osale. Seda võib mõista ka nii, et kogukond tahab toimida nagu „pere“ (N4), olla kokkuhoidev ja ühtne, mistõttu on igaühe panus oluline.

Kui mujal maailmas on messiaanlike juutide puhul liikmeks saamisel sageli tähtsaim n-ö **pöördumine** ehk isiklik usuline kogemus (Topel 2025, 240), siis minu intervjuude põhjal ei olnud pöördumine liikmeks saamise juures määrav. Oli ka informante, kelle vastustes see teema üldse esile ei tulnud. Vaid kolmel juhul (N1, N3, N5) seostus pöördumine usulise kogemusega, mille keskmes oli isiklik tervenemine ja/või vaimne uuenemine. Oma kogemust kirjeldas kõige üksikasjalikumalt N1:

[...] Aga määravaks selleks, et ma üleüldse sinna kogudusse astusin või tahtsin liikmeks saada, oli minu elus pöördeline hetk, kui ma sain teada, et ma olen rase, olin rase üheksandat nädalat. [...] Hakkas ühel päeval töö juures verejooks. Aga kuna mul oli juba eelnevalt katkenud rasedus, siis ma teadsin, mida see tähendab.

Ja kui ma haiglasse jõudsin, siis mulle abikaasa ütles, et ta on oma kogudusega, et oma koguduse pastoriga ja kõigi liikmetega, kõik palvetavad minu eest sel ajal. See oli selline öö, kus ma ei ole mitte kunagi niimoodi palvetanud, aga hommikul [...] arst ütles, et seda kollet, kust veri tuli, lihtsalt ei ole ja, et ta näeb ka seda elus esimest korda, et niimoodi verejooks peatub. Ja see oli esimest korda, kus ma julgesin öelda, et mu eest palvetati täna öösel. (N1)

Seda lugu võib tõlgendada **müstilise kogemusena**, kus ootamatu ja meditsiiniliselt raskesti seletatav paranemine seostatakse palve mõjuga. Just nii saab kogemus religioosse tähenduse ja võib suunata inimese sügavama usulise pühendumise poole. Sarnaseid pöördumislugusid on kirjeldatud ka teiste religioonide kontekstis (Rambo 1993, 48).

Teistsugust vaadet religioosse identiteedi kujunemisele pakuvad aga need informandid (N2, N4), kes on olnud messiaanlikud juudid kogu oma elu. Nende puhul ei ole tegemist teadliku otsingu või pöördumisega, küll aga on nad sellesse religiooni sündinud ja selles üles kasvanud. Samas ei tähenda see, et identiteet oleks nende jaoks iseenesestmõistetav või muutumatu. Ka nende kirjeldustes ilmneb vajadus oma usku korduvalt ümbermõtestada, olgu selleks huvi teiste religioossete kogukondade vastu (N2) või ajutine eemaldumine kogukonnast, et iseennast paremini mõista (N4).

Sõltumata sellest, kas teekond messiaanliku judaismi algas sünni või hilisema liitumisega, rõhutasid kõik informandid kogukonna olulisust. Eriti tõusis esile kogukonnajuhi roll. Teda ei nähta üksnes õpetajana või eeskujuna, kelle igapäevane usuelu annab teistele suuna, vaid ka teekaaslasena, kes toetab liikmete usulise identiteedi kujunemist ja avarumist. Sellest tuleneb ka laiem arusaam, et identiteeti ei nähta lõpliku ega kindlana, vaid pidevas arengus ja muutumises oleva protsessina.

Teine teema on **usuline enesemääratlus** ja **identiteedikeel**. Informantide vastused näitavad, et nende identiteet ei ole üheselt paigas, vaid koosneb mitmest kihist. Kuigi kõik pidasid end messiaanlikeks juutideks, ei piirdunud nende enesekirjeldus alati selle nimetusega, vaid seda kohandati sõltuvalt suhtlusolukorrast ja vestluspartnerist. Näiteks juudi kontekstis rõhutatakse rohkem oma seotust juudi traditsiooniga (nt heebrea terminite kasutamine), samas kui kristlikus kontekstis tuuakse esile usk Ješúasse kui Messiasse ning kasutatakse kristlikku sõnavara. Teisalt ei pruugita mittereligioosse inimesega suheldes üldse oma religiooset identiteeti avada. See osutab **identiteedi situatiivsele** iseloomule – erinevates olukordades tõstetakse esile identiteedi eri tahke (Van Dijk 1998, 119).

Muu hulgas rõhutasid kaks informanti (N3, N4), et nad on sündinud juutidena ning mõistavad oma juudi päritolu eelkõige rahvuslikuna (etnilisena), samal ajal kui nende usuline kuuluvus on messiaanlik. Seejuures on huvitav, et N3 sõnul on mittereligioossele inimesele lihtsam öelda: „olen juut, kes usub Jeesusesse Kristusesse“, millest järeldub, et messiaanlik judaism ei ole üldiselt arusaadav mõiste.

Mitmetes religioossetes traditsioonides kohandatakse oma identiteedi sõnastamist sõltuvalt olukorrast ja kuulajast (Cotter 2020, 141–44). Nii ilmnes ka minu intervjueritud informantide vastustes. See viitab sellele, et identiteeti ei esitata alati ühtemoodi, vaid valitakse teadlikult, kuidas end erinevates olukordades määratleda. Nimelt tõdes N1, et oma religioosset identiteeti avades eelistab ta sageli esmalt kasutada üldist mõistet „usklik“, vältimaks oma usu täpsustamisest tulenevaid ebamugavaid vestlusi. Kolmel juhul kasutati ka väljendit „Jeesuse Kristuse järgija“, mis tundub olevat läbiv termin identiteedi kirjeldamisel, sest sama sõnakasutust kuulsin ka osalusvaatluse käigus.

Huvitaval kombel nimetas M3 end **kristlaseks**, kes väärtustab juudi traditsioonide järgimist, eristudes sellega teistest. See osutab identiteedi mitmekihilisusele, mis tuli esile ka ühes teises näites, kus informant ei piirdunud ühe definitsiooniga, vaid kasutas enda kirjeldamisel mitut erinevat elementi:

Ma ütlen veidi teistmoodi, et ma olen Jeesuse Kristuse järgija, kes peab oluliseks ka piibellikke pühi ja traditsioone. Selles suhtes ma olen usklik, messiaanlik juut, kindlasti, aga see esimene öeldu on tõde. Kristlane võib-olla mingil määral (kõhkleb), aga juut ma ei julgeks öelda, et olen, kuigi mu perekonnaliini pidi võib joosta juudi juuri [...]. (N2)

Kultuuriline identiteet jäi informantide kirjeldustes usulisest identiteedist vähem keskseks, mistõttu ei nimetatud kuigi palju nähtusi või praktikaid, mida saaks selgelt kultuurilise identiteediga seostada. Küll aga viidati rahvusliku kuuluvuse väljendustele, nagu osalemine Eesti üldlaulupeol ning Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamine, mis näitab seost Eesti kultuuriliste traditsioonidega. Siiski suhtutakse mõningatesse rahvapühadesse, näiteks mardi-, kadri- või jaanipäeva pigem kriitiliselt. Keelekasutuse puhul rõhutati, et kogukonnas kasutatav vene keel on eelkõige praktiline suhtlusvahend, mitte (kultuuriline) väärtus omaette, samas kui heebrea- ja kreeka keelt peeti oluliseks nende seotuse tõttu pühakirjaga.

2.3.2. Eesti messiaanlike juutide usuline praktika

Selle alapeatüki raames eristusid neli alakategooriat:

- 1) Igapäevased praktikad;
- 2) Elutsüklirituaalid;
- 3) Pühad ja tähtpäevad;
- 4) Individuaalsed praktikad.

Informantide vastustest selgus, et religioon ei piirdu nende jaoks üksikute rituaalide või reeglitega, vaid hõlmab kogu eluviisi. See haakub Meredith McGuire'i „elatud religiooni“ mõistega, mille järgi avaldub religioon eelkõige igapäevastes tegevustes ja tähendustes, mitte ainult kiriku või teiste institutsioonide kaudu (McGuire 2008, 3–17). Seda arusaama kujundab Piibel ning soov elada Jeesuse õpetuse järgi: Piiblit ei nähta üksnes autoriteedina, vaid igapäevase orientiirina, mis aitab inimestel oma elu mõtestada.

Usulise praktika võib analüüsi alusel jagada neljaks omavahel põimuvaks valdkonnaks: igapäevased praktikad, elutsüklirituaalid, pühad ja tähtpäevad ning individuaalsed praktikad. Samas tõstatab see koosmõju küsimuse, kuivõrd on üldse võimalik tõmmata selget piiri religioosse ja igapäevase praktika vahele (McGuire 2008, 19–44).

Informantide vastustes ilmnes kõige selgem ühisosa **igapäevaste usuliste praktikate** kirjeldamisel. Koššer-toitumine, sabati pidamine, palvetamine ja Piibli lugemine moodustavad keskse raamistiku, mille kaudu usuline identiteet igapäevaelus väljendub. Oluline on lisada, et neid praktikaid ei nähta jäiga ega rangelt kohustusliku süsteemina, vaid vahenditena, mis toetavad nii kogukonna ühtekuuluvust kui ka isiklikku suhet Jumalaga.

Intervjuude põhjal selgus, et kõige suuremad erinevused võrreldes juudi religioosse praktikaga puudutavad eeskätt **elutsüklirituaale** ja **puhastumispraktikaid**. Näiteks märkis M2, et ta ei ole ümberlõigatud, kuid rõhutas, et see ei ole kogukonnas ka kohustuslik, vaid vabatahtlik praktika. Küll aga mainiti, et kogukonnas on vähemalt ühel korral peetud pulmatseremooniat, mis sarnaneb oma vormilt kõige enam juudi pulmatraditsiooniga (N3). Seevastu bar-mitsvá ja bat-mitsvá tähistamist ei nimetatud. Rituaalsete puhtusenõuetega seoses rõhutas N4, et menstruatsioonijärgne puhastumisrituaal **mikvés** on tema jaoks oluline. Informant kasutab selleks kodus oma

vanni, mis viitab ühelt poolt tugevale pühendumusele, teisalt aga ka praktika paindlikule kohandamisele, arvestades, et tavapäraselt on mikvéd ühiskasutatavad.

Kolm naist jagasid oma kogemusi seoses naisi puudutavate praktikatega kogukonna kontekstis: N1 ja N4 märkisid, et pärast sünnitust peetakse sobivaks viibida mõnda aega koos lapsega kogukonnast eemal, mis on ka Tooras esinev praktika (3Ms 12). Tegu ei ole aga normatiivse nõudega, vaid pigem isikliku valikuga, mis lähtub mugavusest ja taastumisvajadusest, st osalemine teenistusel on sel perioodil siiski lubatud. Seda kirjeldab tabavalt ka N3 öeldu:

[...] Jumal on näidanud armastust ja hoolt naise vastu. Naise seisund pärast sünnitust vajab puhkust ja puhastumist. Ja tegelikult menstruatsioon vajaks puhastuseks 14 päeva. See ei ole sama nagu inimese haiguse ajal. See ei ole religioosne riüvedus. Iga inimene, kui tal on kehast mingi voolus, ta ei ole puhas. See on nagu naisel veri või mehel nohu. Mees võib jääda koju. Aga miks? Et mitte nakatada teisi ja et haigus ei oleks jalgadel, vaid voodis, kus saab välja puhata [...]. (N3)

Kui küsisin **pühade** ja praktikate kohta, nimetasid informandid eelkõige piibellikke pühi, näiteks pésah, sukót ja jom kipúr. Samas mainisid kõik informandid ka hanukát, kuigi tegemist ei ole Piiblis kirjeldatud pühaga. Lisaks religioossele tähendusele rõhutati pühade sotsiaalset rolli: need on ajad, mil tullakse kokku pere ja kogukonnaga ning eemaldutakse igapäevarutiinist. Mõned (M2, M4, N3) rõhutasid, et pühad loovad võimaluse isiklikuks ümbermõtestamiseks. Näiteks seostas M2 sukóti elu ajutisuse ideega, viidates inimese „üürikesele ajale“ maa peal.

Sabati pidamist pidasid kõik informandid kogukonna usuelu oluliseks praktikaks. Vastustest tuli välja ka mõiste „**palveteenistused**“, mida kirjeldati teenistustena, kus tavapärane jutlus võib sootuks puududa ning keskmesse tõuseb pidev palvetamine. Just selliseid teenistusi pidasid informandid oma usulise kogemuse kujunemisel eriti mõjukaks. Läbivalt rõhutati, et teenistusi juhib Püha Vaim, mis annab neile vahetu ja kogemusliku mõõtme, nagu väljendas N1: „Kui Püha Vaim tegutseb, siis toimub kõik kõige ilusam“.

Vastustest selgusid ka kaks huvitavat mõistet: **veega pühitsemine** ja **Issanda õhtusöömaaeg**. Veega pühitsemine ei näi kirjelduste najal täielikult kattuvat luterliku ristimispraktikaga, küll aga sarnaneb baptistlikes kogukondades levinud ristimisega, kus inimene kastetakse täielikult vette. Sarnaselt toimitakse ka messiaanlike juutide puhul, kasutades selleks eeskätt looduslikke veekogusid, aga ka muid veekeskkondi (nt basseini,

vann), mis haakub Uues Testamendis kirjeldatud praktikatega (Mt 3:16). Issanda õhtusöömaaga kirjeldati sabati tähistamise kontekstis rituaalina, mille keskmes on patukahetsus ja vaimne uuenemine ning mis meenutab evangeeliumides kujutatud viimset õhtusöömaaga (nt Lk 22:14–20). Osalemine on seotud kogukondliku kuuluvusega, kuna sellest saavad osa ainult veega pühitsetud liikmed.

Samas selgus informantide vastustest ka selliste usuliste praktikate olemasolu, mida kogukonnaliikmed järgivad iseseisvalt ning mis ei tulene otseselt kogukondlikest õpetustest. Näiteks tõdeb N1, et ta palvetab enne autoga sõitmist, viidates seejuures oma luteriusulise vanaema eeskujule. N2 märkis sarnaselt, et ta palvetab enne kodust lahkumist, kuid ka aeg-ajalt paastub.

2.3.3. Eesti konteksti mõju messiaanlike juutide usule ja kogukonnale

Selle alapeatüki analüüsis joonistus välja kolm alakategooriat:

- 1) Ühiskondlikud hoiakud ja religiooni positsioon Eestis;
- 2) Igapäevaelu ja keskkondlikud tegurid Eestis;
- 3) Suhted teiste religioossete gruppidega.

Informantide vastustest kerkib esile arusaam, et Eestis nähakse religiooni pigem isikliku asjana. Küsimus ei ole niivõrd vastuseisus usule, kuivõrd selles, et religioon ei ole igapäevane jututeema ega paista ühiskonnas silma.

Sarnasel viisil religiooni positsioneerimist võib märgata ka teistes Eesti religioossust puudutavates uurimustes (Remmel 2024, 28–34). Intervjuudest saadud tulemuste põhjal saab seda lihtsustatult mõista nii, et see mõjutab seda, kuidas ja kas informandid oma religioonist ühiskonnas räägivad. Näiteks ütleb N4, et Eestis on võimalik töötada aastaid ühel töökohal ilma, et usuteema üldse jutuks tuleks. Samas näitavad informantide kogemused, et vaikimine ei tulene üksnes ettevaatlikkusest või „ühiskonnas valitsevast normist“ (M3), vaid sageli ka varasematest negatiivsetest kogemustest, nagu kiusamine või tõrjumine.

Eestit kirjeldati üldiselt turvalise keskkonnana, kuigi tõdeti, et oma religioosse kuuluvuse tõttu on kogetud ka ebameeldivusi. Kui osa informante märkis, et nemad ei ole seda isiklikult kogenud, siis mõned teised tõid siiski esile konkreetseid negatiivseid kogemusi. Jääb mulje, et erinevused võivad olla seotud sellega, kui avalikult oma usulist identiteeti väljendatakse. Intervjuudes kirjeldati mitmesuguseid ebameeldivaid kogemusi, sealhulgas halvustamist sealihä mitesöömise tõttu, hukkamõistvaid pilke,

töökaaslaste antisemiitlikke nalju, usu naeruvääristamist ning koolis kogetud kiusamist. Enamik informante leidis, et pinged kerkivad kõige sagedamini esile toiduga seotud olukordades:

[...] Aga keeruline on vahest minna kuhugi mingile üritusele, kus sa oled restoranis teistega koos, meile kõikidele serveeriti ühte ja samasugust toitu ja siis sa saad aru, et seal on toit, mida sa süüa ei saa. Ja esialgu oli natukene keeruline öelda, et ma oma usu pärast seda ei söö [...] aga nüüd ma olen nende pilkudega ja ütlemistega harjunud [...]. (N1)

See näide osutab, et toiduga seotud probleemid võivad esineda eelkõige avalikus ruumis. Enamik informante leidis siiski, et tänapäeval on toiduvalik oluliselt laiem ning sobivaid alternatiive on lihtsam leida – ühe näitena toodi esile veganrestoranid (N5). Toitlustusasutuste kõrval on ebaneeldivaid kogemusi esinenud ka haridusasutustes:

[...] Kui ma õppisin seminaris ja üks õppejõud, saades teada, et olen messiaanlik juut, küsis teistelt: „Kuidas ta üldse on päästetud?“ Kui talle minust räägiti, oli ta väga üllatunud ja küsis, et miks ma seda järgin, kui olen uuesti sündinud. Ja veel, see ei olnud otse mulle öeldud, aga seminaris oli üks juhtum: ma vastasin kõikidele küsimustele ideaalselt, aga õppejõud ütles: „Sa tead kõike täiuslikult, vastasid ideaalselt, aga sa elad teisiti, seetõttu panen sulle A asemel B“ [...]. (N3)

Kuigi kirjeldatud juhtum pärineb ligikaudu kahekümne aasta tagusest ajast, osutab see probleemsele olukorrale, kus usuline identiteet mõjutab ebaõiglaselt akadeemilist hindamist – praktikale, millel ei peaks haridusasutustes kohta olema.

Mitmed informandid leidsid, et noorem põlvkond ei kipu religiooni nii palju halvustama kui vanem põlvkond. See võib tuleneda sellest, et religiooni nähakse noorte seas pigem isikliku teemana, millest ei räägita palju ning mille kohta võib olla ka vähem teadmisi, mistõttu ei pruugi see viia halvustavate reaktsioonideni (Schihalejev 2009, 182–83). Seejuures tuli vastustest välja, et suuremad arusaamatused ja pinged jäid enamasti umbes kahekümne aasta tagusesse aega. Toonaste kogemuste hulgas kirjeldati olukordi, kus sealiha vältimise tõttu peeti kogukonnaliikmeid ekslikult moslemiteks ning pingeid tekitas ka jõulude mittetähistamine. Tänapäevaks selliseid teravaid vastasseise enam ei tajuta. Samas on tehtud ka ise mõningaid järeleandmisi: näiteks külastavad N2 ja M2 oma vanavanemaid ning vahetavad jõuludel kingitusi, tõlgendades seda hanuká pikendusena (N2).

Kui küsisin Eesti mõju kohta usulisele praktikale, ilmnes, et suurimaks proovikiviks on sabati pidamine. Ühe tegurina mainiti Eesti kliimat, mis võib raskendada

kohaletulekut. Teise tegurina nimetati argielu korraldust: laupäevadele võivad langeda töö, pereüritused ja lastega seotud kohustused (nt sünnipäevad, treeningud).

Rääkides suhetest teiste religioossete rühmadega, kirjeldati neid tagasihoidlikena: regulaarset koostööd ega ühist tegutsemist ei toimu, kuid täielikku eraldatust samuti mitte. Kõigi informantide jutust selgus, et kogukonnaliikmed on aeg-ajalt külastanud teisi kogudusi, näiteks nelipühilaste ja adventistide kogudusi, kus on osaletud jumalateenistustel, palvetatud või oma usku tutvustatud. Üldine hoiak teiste religioonide suhtes näib pigem neutraalne: kristlasi nähakse „õdede ja vendadena“ (M1, N5), kuigi kritiseeritakse kristlust selle liigse „maailmalikkuse“ tõttu (M2), tuues näiteks paganlike juurtega pühad. Juutidesse suhtutakse positiivselt ning rõhutatakse nende eest palvetamise tähtsust.

Sellele vaatamata tajutakse teiste Eestis tegutsevate usurühmituste ja/või üksikisikute poolset kriitilist hoiakut messiaanliku judaismi suhtes. Pingeid võib seostada sellega, et messiaanlik judaism on paljudele ebaselge ning seda tõlgendatakse sageli kristluse või judaismi kaudu, mitte eraldi liikumisena. Seetõttu püüavad kristlased neid sageli tõlgendada oma usulise raamistiku kaudu, mis viib arutelude ja vahel ka vaidlusteni. Selliseid kogemusi kirjeldavad nii uued kui ka pikaajalised liikmed, mis viitab nende korduvusele. See võib omakorda aidata selgitada kogukonna tagasihoidlikku eneseväljendust ja vähest nähtavust.

Arutelu

Uurimistöö tulemused näitavad, et messiaanlik judaism Eestis on väike ja paindlik usuline kogukond, kus keskset rolli mängivad igapäevased praktikad ning isiklik ja kogukondlik kuuluvustunne, millest lähtub pidev identiteediloome. Oluline ei ole niivõrd see, kas kogukond paigutub judaismi või kristluse alla, vaid usk Ješúasse ning Piibli (nii Vana kui ka Uue Testamendi) järgimine.

Minu leidude alusel võib öelda, et Eesti messiaanlike juutide identiteet on mitmekihiline ja situatiivne. Kuigi kõik uurimuses osalenud seostasid end messiaanliku judaismiga, ei kasutanud nad enda kirjeldamiseks alati sama sõnavara. Mõnes olukorras rõhutati juudi traditsiooni, teises usku Ješúasse, kolmandas kasutati üldisemaid väljendeid, näiteks „usklik“. Seda saab mõista Van Dijki identiteedikäsitluse valguses, mille järgi identiteet ei ole muutumatu omadus, vaid väljendub eri olukordades erinevalt ning sõltub muu hulgas sotsiaalsest kontekstist, suhtest, grupiga samastumisest, isiklikust kogemusest jt (Van Dijk 1998, 118–19). Ka minu informantide puhul oli enesemääratlus nii sisemine veendumus kui ka **suhtlusstrateegia**: sõltuvalt olukorrast otsustati, millist osa oma identiteedist esile tõsta.

Kultuuriline identiteet jäi vastustes usulisest identiteedist nõrgemalt nähtavaks. Seda võib tõlgendada mitmeti. Ühelt poolt on võimalik, et uurimisküsimus jäi liiga üldiseks või abstraktseks. Teisalt võib see viidata sellele, et uuritud kogukonnas ei eristata selgelt religioosset ja kultuurilist identiteeti, vaid need on omavahel põimunud. Juudi traditsioonid, pühad ja praktikad toimivad küll kultuurilise kuuluvuse kandjatena, kuid informandid mõtestasid neid eeskätt usu kaudu.

Eesti messiaanlike juutide peamised usulised praktikad on sabati pidamine, kašrúti järgimine, palvetamine, Piibli lugemine, pühade tähistamine ja jumalateenistustel osalemine. Need kattuvad üldjoontes rahvusvahelises kirjanduses kirjeldatud messiaanliku judaismi praktikatega (vrd Juster ja Hocken 2004). Samas ei ole need Eesti kogukonnas nii tugevalt struktureeritud kui suuremates messiaanlikes kogukondades (vrd Cohn-Sherbok 2000; Juster 2013). Pigem kujunevad need väikese kogukonna võimaluste, liikmete isiklike valikute ja kogukonnajuhi tõlgenduste koosmõjus.

Neid leide aitab mõtestada McGuire'i „elatud religiooni“ idee, mille järgi religioon ei avaldu ainult institutsionaalses kuuluvuses või ametlikes õpetustes, vaid

eelkõige igapäevastes tegevustes, valikutes ja tähendustes (McGuire 2008, 3–17). Eesti messiaanlike juutide puhul kujundavad usulist identiteeti just argised praktikad, nagu toiduvalikud, sabati pidamine, pühade tähistamine ja kogukonnaelus osalemine. Nende kaudu luuakse ja kinnitatakse kuuluvust. Sarnast rõhuasetust kannab Eesti kontekstis Lea Altnurme kirjeldatud „individuaalse religioossuse“ mõiste, mille järgi inimene kohandab usu enda jaoks sobivaks ning otsustab ise, mis on tema jaoks tõene ja tähenduslik (Altnurme 2012, 193–97). See aitab mõista, miks Eesti messiaanlike juutide praktikad ei järgi üht kindlat mudelit, vaid kujunevad juudi traditsiooni, messiaanliku usu ja kohaliku konteksti ühendamisel.

Samas ei järgita Eesti kogukonnas kõiki rahvusvahelises kirjanduses nimetatud messiaanliku judaismi praktikaid, näiteks elutsükliiritusi (Kollontai 2004, 197–98). See näitab, et järjepidevus juudi traditsiooniga põhineb valikulistel praktikatel, mis toetavad kogukondlikku kuuluvust ja usulist enesemõistmist.

Eesti ühiskondlik ja kultuuriline kontekst mõjutab messiaanlike juutide kogukonda peamiselt religiooni vähese nähtavuse ja kogukonna väikese suuruse kaudu. Informantide kogemustest ei ilmnenu, et usu praktiseerimine oleks Eestis otseselt takistatud. Küll aga tuli esile, et religioonist rääkimine võib põhjustada võõristust, vajadust end selgitada või ka negatiivseid reaktsioone. See haakub laiemate Eesti religioossust puudutavate uurimustega, mille järgi religiooni tajutakse Eestis sageli eraasjana ning religioosne enesemääratlus ei ole avalikus ruumis kuigi nähtav (Kilemit 2020, 150–52; Remmel 2024, 28–34).

Pühade tähistamine näitab samuti, kuidas kogukonnaliikmed seovad oma usulise identiteedi Eesti argielu ja perekondlike tavadega. Ühiselt peeti oluliseks eelkõige juudi pühi, nagu pásah, sukót, jom kipúr ja hanuká, samas kui kristlikke pühi kogukonna praktikana esile ei toodud. Mõned informandid osalesid siiski jõuludega seotud pereüritustel. Seda ei mõistatud kristliku püha tähistamisena, vaid pigem perekondliku koosviibimisena. Sarnast varieeruvust messiaanlike juutide suhtumises kristlikesse pühadesse on täheldanud ka Feher (1998, 110–12).

Kokkuvõte

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli uurida Eestis tegutsevaid messiaanlikke juute, keskendudes nende identiteedile, traditsioonidele, usulistele praktikatele ning sellele, kuidas Eesti kontekst nende kogukonnaelu ja enesetaju mõjutab.

Uurimistöö näitas, et messiaanlike juutide identiteet Eestis on mitmekihiline ja situatiivne. Nad seostavad end messiaanliku judaismiga, kuid kirjeldavad oma usku erinevates olukordades erinevalt. Enesemääratluses on kesksel kohal usk Ješúasse ning soov elada Piibli järgi, mitte niivõrd vajadus paigutada selgelt judaismi või kristluse alla.

Nende usuline praktika avaldub eelkõige igapäevaelus: sabati pidamises, kašrúti järgimises, palves, Piibli lugemises, pühade tähistamises ja kogukonnaelus osalemises. Need praktikad ei moodusta jäika süsteemi, vaid neid kohandatakse vastavalt kogukonna võimalustele ja liikmete isiklike valikute järgi.

Eesti kontekst mõjutab kogukonda peamiselt religiooni vähese nähtavuse kaudu. Usulist identiteeti väljendatakse sageli valikuliselt ning aeg-ajalt tuleb ette arusaamatusi, eriti toitumise, pühade ja sabati pidamisega seotud olukordades. Samas ei ilmnenud uurimuses, et usu praktiseerimine oleks Eestis otseselt takistatud.

Messiaanlik judaism Eestis on väike, kuid uurimisväärne usuline liikumine, kus põimuvad juudi traditsioon, usk Ješúasse ja kohanemine kohaliku keskkonnaga. Edaspidi oleks huvitav uurida näiteks messiaanlike juutide suhteid Eesti juudi kogukonna ja kristlike kogudustega või keskenduda mõnele õpetuslikule küsimusele, nagu Toora järgimise tähendus nende igapäevases usuelus.

Kasutatud kirjandus

Piibel. 1997. Tallinn: Eesti Piibliselts.

Adler, Cyrus, ja Emil G. Hirsch. s.d. „Shemoneh 'Esreh“. *JewishEncyclopedia.com*. <https://www.jewishencyclopedia.com/articles/1398-amidah>. Vaadatud 28. aprillil 2026.

Altnurme, Lea. 2012. „Mida võiks kirik teada eestimaalase individuaalsest religioossusest“. Teoses *Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*, toimetanud Eerik Jõks, 193–212. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu.

Andresen, Carl, ja Adolf Martin Ritter. 1998. *Kristluse ajalugu I/1: Vana aeg*. Tõlkinud Kalle Kasemaa. Teoloogiline raamatukogu. Tartu: Tartu Ülikooli Usuteaduskond.

Ariel, Yaakov. 2013. *An Unusual Relationship: Evangelical Christians and Jews*. Goldstein-Goren Series in American Jewish Studies. New York: New York University Press.

Cohn-Sherbok, Dan. 2000. *Messianic Judaism: A Critical Anthology*. London: Continuum International.

Cotter, Christopher R. 2020. *The Critical Study of Non-Religion: Discourse, Identification and Locality*. London: Bloomsbury Academic.

Feher, Shoshanah. 1998. *Passing over Easter: Constructing the Boundaries of Messianic Judaism*. Walnut Creek: AltaMira Press.

Goldberg, Alexander. 2021. „Naisen asema messiaanisisessa liikkeessä Israelissa“. *Caspari Center For Biblical and Jewish Studies*, 14. detsember 2021. <https://www.caspari.com/2021/12/14/naisen-asema-messiaanisisessa-liikkeessa-israelissa/>. Vaadatud 10. aprillil 2026.

Goodman, Martin. 2025. *Judaismi ajalugu*. Toimetanud Anu Põldsam. Tõlkinud Lauri Liiders. Tallinn: Postimees Kirjastus.

Greer, Robert C. 2025. „Messianic Judaism and the Church“. *Liberty Theological Review* 8 (2): 168–86. <https://doi.org/10.70623/MGTC1324>.

Harvey, Richard. 2025. „Messianic Jewish Theology“. Toimetanud Brendan N. Wolfe. *St Andrews Encyclopaedia of Theology*. <https://www.saet.ac.uk/Christianity/MessianicJewishTheology>. Vaadatud 7. jaanuaril 2026.

Hiob, Arne. 2025. *Juutus ja juudikristlus*. Toimetanud Küllike Evartov. Usurändurina maailma teedel. Tallinn: MTÜ Allika.

- Inforegister. s.d. „Hingepiibel“. <https://www.inforegister.ee/80330125-HINGEPIIBEL-MTU/>. Vaadatud 10. veebruaril 2026.
- International Messianic Jewish Alliance. s.d. „Home“. <https://www.imja.org/index.php>. Vaadatud 1. veebruaril 2026.
- Juster, Daniel. 2013. *Jewish Roots: A Foundation of Biblical Theology for Messianic Judaism*. Revised Edition. Shippensburg, Pennsylvania: Destiny Image Messianic.
- Juster, Daniel, ja Peter Hocken. 2004. *The Messianic Jewish Movement: An Introduction*. Jeruusalemm: Toward Jerusalem Council II.
- Kaell, Hillary. 2015. „Born-Again Seeking: Explaining the Gentile Majority in Messianic Judaism“. *Religion* 45 (1): 42–65. <https://doi.org/10.1080/0048721X.2014.949899>.
- Kilemit, Liina. 2020. „Kristlike kogudustega liitumise põhjustest“. Doktoritöö, Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kinzer, Mark S. 2013. „Messianic Jews and the Jewish World“. Teoses *Introduction to Messianic Judaism: Its Ecclesial Context and Biblical Foundations*, toimetanud David Rudolph ja Joel Willitts, 126–35. Grand Rapids: Zondervan.
- Kollontai, Pauline. 2004. „Messianic Jews and Jewish Identity“. *Journal of Modern Jewish Studies* 3 (2): 195–205. <https://doi.org/10.1080/1472588042000225857>.
- Laepple, Ulrich. 2020. „Jewish Christians, Messianic Jews, and the Evangelical Church in Germany (EKD)“. Teoses *Mishkan: A Forum on the Gospel and the Jewish People* 83, toimetanud Rich Robinson, Richard Harvey, Judith Mendelsohn et al., 5–32. Jeruusalemm: Caspari Center For Biblical and Jewish Studies.
- McGuire, Meredith B. 2008. *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. New York: Oxford University Press.
- Merriam-Webster. s.d. „Sabbath“. Merriam-Webster.com Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Sabbath>. Vaadatud 16. detsembril 2025.
- Nyström, Jennifer. 2022. „Reading Paul with Messianic Jews: Doing biblical studies through interviews“. *Nordisk judaistik/Scandinavian Jewish Studies* 33 (1): 55–64. <https://doi.org/10.30752/nj.116228>.
- Paget, J. Carleton. 1999. „Jewish Christianity“. Teoses *The Cambridge History of Judaism*, toimetanud William Horbury, W. D. Davies, ja John Sturdy, 731–75. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521243773.023>.

- Pealtnägija. 2019. „Eesti mees on paljudele Aafrika usklikele prohvet ja imetegija“. ERR, 24. aprill 2019. <https://www.err.ee/933092/pealtnagija-eesti-mees-on-paljudele-aafrika-usklikele-prohvet-ja-imetegija>. Vaadatud 12. aprillil 2026.
- Rambo, Lewis R. 1993. *Understanding Religious Conversion*. New Haven: Yale University Press.
- Rausch, David A. 1982. *Messianic Judaism: Its History, Theology, and Polity*. Text and Studies in Religion 14. Lewiston: The Edwin Mellen Press.
- Rommel, Atko. 2024. „Mitterreligioossus Eestis: Põlvkondlik Vaade“. *Usuteaduslik Ajakiri* 87 (3): 1–39. <https://doi.org/10.23675/ua.v87i3.24654>.
- Rubner, Michael. 2017. „The Six-Day War: The Breaking of the Middle East“. *Middle East Policy* 24 (3): 171–74. <https://doi.org/10.1111/mepo.12298>.
- Samuelson, Francine K. 2000. „Messianic Judaism: Church, Denomination, Sect, or Cult?“. *Journal of Ecumenical Studies* 37 (2): 161–86.
- Schihalejev, Olga. 2009. „Estonian Young People, Religion and Religious Diversity: Personal Views and the Role of the School“. Doktoritöö, Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Serner, David, ja Alexander Goldberg. 2021. *Jesus-Believing Israelis: Exploring Messianic Fellowships*. Jeruusalemm: Caspari Center For Biblical and Jewish Studies.
- Sirel, Stanislav. 2007a. *Judaismi sõnastik*. Teine parandatud trükk. Tallinn: Sõnasepp.
- Sirel, Stanislav. 2007b. *Väike juudi teatmik*. Tallinn: Sõnasepp.
- Stern, David H. 1988. *Messianic Jewish Manifesto*. Jeruusalemm: Jewish New Testament Publications.
- Sõnaveeb. 2023. „Lehtmajade püha“. EKI ühendsõnastik. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee/search/unif/est,eng,rus/eki/lehtmajade%20püha/1/est>. Vaadatud 11. märtsil 2026.
- Sõnaveeb. 2026. „Messiaanlik judaism“. EKI ühendsõnastik. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/messiaanlik%20judaism/1/est>. Vaadatud 28. jaanuaril 2026.
- Telchin, Stan. 2004. *Messianic Judaism Is Not Christianity: A Loving Call to Unity*. Koos Moishe Roseniga. Grand Rapids: Chosen Books.
- Thomas, David R. 2006. „A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data“. *American Journal of Evaluation* 27 (2): 237–46. <https://doi.org/10.1177/1098214005283748>.
- TMS s.d. = „Основания для образования Таллиннской Мессиянской Синагоги“. Avaldamata kogukonnasisene dokument.

- Topel, Marta F. 2025. „Messianic Judaism in Argentina: First Considerations for a Comparative Project“. *International Journal of Latin American Religions* 9 (1): 236–53. <https://doi.org/10.1007/s41603-025-00278-9>.
- Van de Poll, Evert. 2023. „Towards a Recognition of the ‘Jewish Church’: Messianic Jewish Movement and Christian Churches in Dialogue“. *Evangelical Review of Theology* 47 (1): 6–21.
- Van Dijk, Teun A. 1998. *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: SAGE Publications.

Lisad

Lisa 1. Mõisted

Selles lisas selgitan uurimistöös esinevaid olulisemaid messiaanliku judaismiga seotud mõisteid. Tuginen peamiselt Stanislav Sireli teostele „Väike juudi teatmik“ ja „Judaismi sõnastik“ ning Martin Goodmanni teose „Judaismi ajalugu“ alguses seisvatele sõnaseletustele, kuid ka mõningatele veebipõhiste sõnastikele (nt Sõnaveeb jt). Mõistete kirjpilt lähtub heebrea keele häälduspärasest transkriptsioonist, välja arvatud juhul, kui mõiste on juba eesti keeles kindlal kujul kinnistunud (nt menoraa).

Amidá – Seisupalve ehk Šmoné Esré palve, mida loetakse seistes ja mis on juudi liturgias kõige tähtsam palve (Adler ja Hirsch *s.d.*).

Hagadá – tekst või raamat, mida loetakse paasapäeva õhtusöögi (séderi) ajal. See räägib Iisraeli rahva Egiptuse orjusest vabanemisest ning juhib séderi rituaalide järjekorda (Goodman 2025, 17).

Halahá – juudi usu seaduste ja normide terviksüsteem, mis juhib igapäevaelu (Sirel 2007a, 38–39).

Hanuká – hbr „taaspühitsemine“. Hanuká on kaheksa päeva kestav juudi püha, tuntud ka kui „tuledepüha“, mis tähistab **Jeruusalemma Teise Templi** taaspühitsemist. Selle keskne motiiv on menoraa (vt allpool) õliime: üheks päevaks mõeldud õli põles templi seitsmeharulises lambis kaheksa päeva (Sirel 2007b, 41–42).

Ješúa – hbr „Jeesus“.

Jom kipúr – hbr „lepituspäev“. Püha, mil palutakse pattude andeksandmist. Sel päeval on töö keelatud ja peetakse paastu (Sirel 2007a, 54).

Kašrút – hbr „sobivus“. Tegemist on toiduseaduste süsteemiga, mis määrab, millised toiduained on lubatud või keelatud ja kuidas neid Toora traditsiooni kohaselt valmistada ja tarbida (*Ibid.*, 59).

Kipá – juudi meeste traditsiooniline peakate, mida kantakse palvetamise, Toora lugemise ja religioossete toimingute käigus (pulmad, matused, ümberlõikamine jms), kuid mida usklikud juudid kannavad kogu aeg (*Ibid.*, 61).

Koššer – hbr „sobiv“. See tähendab juudi religioosete (toitumis)reeglitega kooskõlas olevat (Goodman 2025, 19).

Matsá – hbr „hapnemata leib“. Matsád süüakse paasapühadel (Sirel 2007a, 75).

Menoraa – tegemist on „seitsmeharulise küünlajalaga“, mida kirjeldatakse Tooras ja mis põles muistses Jeruusalemma templis. See on tähtis osa juudi jumalateenistusest ja oluline juutide religioosne sümbol tänapäevani (Goodman 2025, 19).

Mikvé – rituaalseks puhastumiseks mõeldud basseini või vann (*Ibid.*, 19).

Pésah – hbr „paasapüha“. Püha, millega meenutatakse juutide vabanemist Egiptuse orjapõlvest ja sealt väljarändamist ning mis kestab seitse (ja diasporaas kaheksa) päeva. Mõiste võib viidata ka paasapühal ohverdatud tallele (*Ibid.*, 19).

Purím – aram „liisud“. Purím ehk „liisupüha“ mälestab juudi rahva pääsemist Haamani vandenõust Estri raamatu järgi (Sirel 2007a, 93).

Roš ha-šaná – „uusaastapüha“ (Goodman 2025, 20).

Sabat – iganädalane hingamispäev (puhkepäev), mis kestab reedest päikeseloojangust laupäevase päikeseloojanguni. See on päev, mis on pühendatud Jumalale, puhkamisele ja perekonnale (Merriam-Webster *s.d.*). Eesti messiaanlike juutide kogukonnas nimetatakse sabati tähistamisega seotud laupäevaseid kogunemisi **teenistuseks** või **jumalateenistuseks**.

Séder – hbr „kord“. Paasapühade rituaalne õhtusöömaaeg (Goodman 2025, 20).

Sukót – lehtmajadepüha (Goodman 2025, 20). Tegemist on seitsme- kuni kaheksapäevase pühaga, mis tähistab iisraellaste ajutist elamist kõrbes pärast Egiptusest lahkumist ja tänu saagi eest. Selle püha ajal ehitatakse ajutised katusega onnid, kus süüakse ja mõnikord magatakse, meenutamaks kõrbes elamist (Sõnaveeb 2023, *s.n.*).

Šavu’ót – „nädalatepüha“, ka nelipüha või lõikuspüha (Goodman 2025, 20). Püha kestab (enamasti) ühe päeva ning juudi traditsioonis seostatakse seda Siinai mäel toimunud Toora ilmutamisega (Sirel 2007b, 106).

Šemá – hbr „kuula“. Üks põhilisi juudi palveid, mis pärineb Toorast (3Ms 19:2; 5Ms 6:4–9) (Goodman 2025, 20; Sirel 2007a, 110).

Talít – nelinurkne rituaalne palverätik (ka palverüü), mille nurkades on narmatutid ja mida kannavad juudi mehed ja poisid. Eristatakse suurt talíti (talít gadól), mida kantakse hommikupalvuse ajal üle õlgade, ning väikest talíti (talít katán), mida kantakse igapäevaselt riiete all (Sirel 2007b, 119).

Toora – hbr „õpetus“. Juudi püha tekst, mis hõlmab viit Moosese raamatut (Goodman 2025, 21).

Lisad

Lisa 2. Poolstruktureeritud intervjuu küsimustik

1. Kust te olete pärit ja milline on teie taust?
2. Kuidas te end religioosselt määratleksite?
3. Kui kaua te olete olnud messiaanlik juut?
4. Milline on olnud teie teekond messiaanliku judaismi?
5. Mis on teie jaoks messiaanlik judaism?
6. Milline on olnud teie varasem kokkupuude teiste usuliste või vaimsete kogukondadega?
7. Kuidas te suhtute kristlusesse ja judaismi?
8. Milliseid konflikte või arusaamatusi olete oma usu tõttu kogenud ja kuidas olete nendega toime tulnud?
9. Kuidas teie usk mõjutab teie igapäevaseid suhteid?
10. Millised kogemused on kõige rohkem mõjutanud seda, kuidas te oma usku ja identiteeti mõistate?
11. Millisel viisil on teie identiteet Eestis teistmoodi kui messiaanlikel juutidel mujal maailmas?
12. Milline roll on venekeelsel kultuuril või keelel teie usulises praktikas ja identiteedis Eestis?
13. Kuidas mõjutab Eesti üldine eluviis või kultuur seda, kuidas te oma usku praktiseerite?
14. Milline püha teile kõige rohkem meeldib ja miks?
15. Milline osa jumalateenistusest teid kõige enam kõnetab ja miks?
16. Milliseid traditsioone ja kombeid järgite kodus?

Lisa 3. Uuritava informeerimise ja teadliku nõusoleku vorm

Uurimus „Messiaanlikud juudid Eestis: identiteet, traditsioon ja usuline praktika“ (2026)

Austatud kogukonnaliige,

Teid on palutud osalema uurimuses. Uurimuse eesmärk on uurida, kuidas messiaanlikud juudid oma usulist identiteeti tajuvad, milliseid religioosseid praktikaid nad järgivad ning millised on nende usulised tõekspidamised ja veendumused.

Informatsioon uurimuse kohta: „Messiaanlikud juudid Eestis: identiteet, traditsioon ja usuline praktika“

Uurimuse viib läbi Tartu Ülikooli usuteaduskonna üliõpilane Mirjam Veber. Uurimuse andmeid kogutakse kolmel viisil: intervjuudega, LimeSurvey küsimustikuga ja osalusvaatlusega. Uurimuse käigus kogutud andmeid kasutatakse vaid teadustöös. Uurimistöös viidatakse Teie ütlustele konfidentsiaalselt, kasutades pseudonüümseid tähiseid (nt N1 või M2), avalikustatakse vaid Teie sugu.

Intervjuu viiakse läbi eesti keeles või eesti ja vene keeles. Intervjuu kestab ligikaudu 45 kuni 60 minutit. Intervjuu salvestatakse ning helisalvestis säilitatakse turvalises, parooliga kaitstud keskkonnas. Intervjuu toimub intervjuueerija ja intervjuueeritava omavahel kokkulepitud kohas. Intervjuu küsimused puudutavad Teie identiteeti, tõekspidamisi, uskumusi ja usulist praktikat, samuti kogemusi ja usu mõju igapäevaelule. Helisalvestis(ed) transkribeeritakse ühe nädala jooksul pärast intervjuu läbiviimist ning transkribeerimise järel hävitatakse salvestis(ed) jäädavalt; helisalvestite kustutamine võib toimuda igal ajal transkribeerimise lõppedes, kuid mitte hiljem kui ühe nädala jooksul. Transkriptsiooni(de)s ei kajastu andmeid, mis võimaldaksid Teid isiklikult tuvastada.

Osalejatele, kes eelistavad vastata vaid vene keeles, pakutakse alternatiivina konfidentsiaalset LimeSurvey'd. LimeSurvey vastused on kättesaadavad ainult intervjuueerijale ja vajadusel ka juhendajatele. LimeSurvey sisaldab valitud intervjuuküsimusi ja lisaosa „Kui soovite, jagage siin oma täiendavaid mõtteid või kommentaare“. LimeSurvey küsimustikus ei küsita vastaja identifitseerimist

võimaldavaid andmeid. Küsimustele vastamine on vabatahtlik. LimeSurvey kaudu esitatud vastused säilitatakse kuni uurimistöö valmimise ja kaitsmiseni (juuni 2026).

Osalusvaatluse käigus kogutud andmed dokumenteeritakse päevikusse, mida hoiab Mirjam Veber Tartu Ülikooli usuteaduskonnas lukustatud hoiukohas, kuhu kõrvalised isikud ei pääse. Osalusvaatluse käigus kogutud isikuandmed ja intervjuueeritavate kohta saadud teave pseudonümiseeritakse uurimistöö lõpptekstis. Päevik hävitatakse pärast uurimistöö valmimist ja kaitsmist (juuni 2026).

Kõigile uurimise käigus kogutud materjalidele – sh transkriptsioonidele, osaluspäeviku sissekannetele, helisalvestistele ja LimeSurvey küsimustikule – on juurdepääs tagatud juhendajale Anu Põldsamile ja kaasjuhendajale Atko Remmelile.

Uuritava informeerimise ja teadliku nõusoleku vorm allkirjastatakse kirjalikult.

Uurimistöö käigus kogutud digitaalsed andmed – sh transkriptsioonid ja LimeSurvey kaudu kogutud vastused – säilitatakse Tartu Ülikooli pilveteenuses OneDrive, Mirjam Veberi kasutajakontol. Paber kandjal andmed, sh osalusvaatluse päevik ja nõusoleku vorm(id), hoitakse Tartu Ülikooli usuteaduskonna lukustatud hoiukohas. Kõiki nimetatud materjale säilitatakse kuni uurimistöö valmimise ja kaitsmiseni (juuni 2026) ning seejärel hävitatakse jäädavalt.

Uuritava õigused

Uurimuses osalemine on vabatahtlik. Teil on õigus keelduda vastamast mõnele küsimusele, katkestada intervjuu, osalusvaatlus või LimeSurvey küsimustiku täitmine ja nõuda ühe nädala jooksul oma andmete eemaldamist kogutud materjalidest. Teil on võimalus esitada küsimusi uurimuse eesmärgi, sisu ja protsessi kohta. Nõusoleku tagasivõtmine on võimalik kahe nädala jooksul alates allkirjastamise kuupäevast. Küsimuste korral võtke lisateabe saamiseks ühendust uurimuse läbiviijaga: Mirjam Veber, mirjam.veber@ut.ee või vastutavate läbiviijate poole: Anu Põldsam, anu.poldsam@ut.ee või Atko Remmel, atko.remmel@ut.ee.

Kui Teil tekib küsimusi uuringus osaleja õiguste kohta, siis pöörduge palun Tartu Ülikooli inimuurigute eetikakomitee poole e-posti aadressil eetikakomitee@ut.ee või telefonil 737 6215.

Kui Teil tekib küsimusi uuringus osaleja andmekaitse kohta, siis pöörduge palun Tartu Ülikooli andmekaitse spetsialisti poole e-posti aadressil andmekaitse@ut.ee.

Mind, on informeeritud ülalmainitud uurimusest ja ma olen teadlik läbiviidava uurimistöö eesmärgist ja uurimuse metoodikast ning kinnitan oma nõusolekut selles osalemiseks allkirjaga.

Kinnitan oma nõusolekut uuringus osalemiseks ja oma isikuandmete töötlemiseks.

Uurimuses osaleja allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta:

Uurimuses osalejale informatsiooni andnud isik: uuringu läbiviija Mirjam Veber

Uuringu läbiviija allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta:

Summary

Messianic Jews in Estonia: Identity, Tradition and Religious Practice

This bachelor's thesis examines Messianic Jews in Estonia, focusing on their religious and cultural identity, traditions, and everyday religious practice, as well as the influence of the Estonian social and cultural context on their community life and self-understanding. The study is based on semi-structured interviews, participant observation, and a LimeSurvey questionnaire. The empirical material was collected between January and March 2026 from nine adult informants. The data were analyzed using a general inductive approach.

The results show that the identity of Messianic Jews in Estonia is multilayered and situational. Although the informants identify with Messianic Judaism, they describe themselves differently depending on the context, emphasizing Jewish tradition, faith in Yeshua, or more general terms such as “believer” or “follower of Jesus Christ”. Religious identity appeared more central than cultural identity, although Jewish traditions and practices also function as markers of belonging.

Religious life is strongly connected with everyday practice. Core practices include Sabbath observance, keeping kosher, prayer, Bible reading, participation in community services, and the celebration of Jewish holidays such as Pesach, Sukkot, Yom Kippur, and Hanukkah. These practices do not form a rigid system but are interpreted and adapted according to individual choices, the possibilities of the community, and the local context.

The Estonian context influences the community mainly through the low public visibility of religion and the small size of the community. Informants described Estonia as a generally safe environment for religious practice, but also reported occasional misunderstandings and tensions, especially in relation to food, holidays, and Sabbath observance. These experiences were mostly connected with limited public awareness of Messianic Judaism and the need to explain one's religious identity.

In conclusion, Messianic Judaism in Estonia can be understood as a distinct form of lived religion, characterized by flexible practice, strong community orientation, and ongoing identity formation.

Annotatsioon

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida messiaanlikke juute Eestis, keskendudes nende identiteedile, traditsioonidele ja usulisele praktikale, ning analüüsida Eesti ühiskondliku konteksti mõju nende enesetajule ja kogukonnaelule. Uurimuses kasutati poolstruktureeritud intervjuusid, osalusvaatlust ja LimeSurvey küsimustikku. Selgus, et Eesti messiaanlike juutide identiteet on mitmekihiline ja situatiivne ning kujuneb nii isiklike usukogemuste kui ka kogukondliku elu kaudu. Usuline praktika ei ole ühtne, vaid varieerub ja kohandub nii kogukonna võimaluste kui ka Eesti oludega. Eesti ühiskondlik keskkond mõjutab eelkõige seda, kuidas ja millises ulatuses oma usulist identiteeti väljendatakse.

Märksõnad: messiaanlik judaism, religioosne identiteet, vähemusreligioonid, poolstruktureeritud intervjuud, osalusvaatlus.

Lihtlitsents töö avaldamiseks

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mirjam Veber,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Messiaanlikud juudid Eestis: identiteet, traditsioon ja usuline praktika“, mille juhendajad on Anu Põldsam ja Atko Rimmel, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mirjam Veber

04.05.2026